

Brottsutsattas perspektiv

Personer utsatta för våldsbrott, deras syn på offerrollen samt
upplevelser av kontakten med polis och brottsofferjouren

Sanne Karlsson och Cajsa-Stina Olofsson

2016

Examensarbete, Grundnivå (kandidatexamen), 15 hp
Kriminologi
Kandidatprogram i utredningskriminologi
Examensarbete för kandidatexamen i kriminologi

Handledare: Lars Westfelt
Examinator: Lars Dolmén

Abstract

Title: The Perspective of Victims: People exposed to violent crime, their view on the role as a victim and experiences of contact with Police and the Victim Support Sweden.

Authors: Sanne Karlsson and Cajsa-Stina Olofsson

Course: Bachelor thesis in Criminology at the University of Gävle, Sweden.

The aim of this paper was to examine how victims of violent crime viewed the role as a victim and how they experienced their contact with the Police and the Victim Support Sweden (Brottsofferjouren, BOJ) regarding help and assistance. The method used for this purpose was of a qualitative design, through semi-structured interviews with five people exposed to violent crime. The main results showed that the participants had split opinions on if and how they viewed themselves as victims. Everyone were fairly satisfied and positive towards the support and the contact with the Victim Support Sweden. The participants were in general unsatisfied with the response from the Police. Conclusions from the results and the analysis was that the expectations from the participants towards the Police did not seem to coincide with the reality. It also seemed to be an ambivalence to be identified as a victim.

Keywords: the role as a victim, violent crime, experiences, Police, Victim Support Sweden

Sammanfattning

Titel: *Brottsutsattas perspektiv: Personer utsatta för våldsbrott, deras syn på offerrollen samt upplevelser av kontakt med polis och brottsofferjouren.*

Författare: Sanne Karlsson och Cajsa-Stina Olofsson

Course: Kandidatuppsats i utredningskriminologi vid högskolan i Gävle, Sverige.

Syftet med denna studie var att undersöka hur personer utsatta för våldsbrott såg på offerrollen och hur de upplevde kontakten med polis och brottsofferjouren (BOJ). Den metod som användes för att studera detta var av kvalitativ design, genom semistrukturerade intervjuer med fem personer utsatta för våldsbrott. Huvudresultaten från studien visade på att intervjudeltagarna hade delade meningar om och hur de såg sig själva som offer samt att samtliga var övergripande nöjda och positivt inställda till stödet och kontakten med brottsofferjouren. Över lag var samtliga missnöjda med bemötandet från polisen. Slutsatserna vi kunde dra från resultatet och analysen var att förväntningarna hos intervjudeltagarna gentemot polisen inte verkade stämma i förhållande till verkligheten. Det verkade också finnas en ambivalens kring att definieras som ett offer.

Nyckelord: offerroll, våldsbrott, upplevelser, polis, brottsofferjouren

Förord

Denna uppsats är ett resultat av åtta veckors arbete som motsvarar 15 högskolepoäng inom ramen för kandidatprogrammet i utredningskriminologi vid högskolan i Gävle under vårterminen 2016. Detta examensarbete är ett avslutande moment inom programmet för att erhålla en kandidatexamen. Vi som har arbetat med denna uppsats vill tacka alla som på ett eller annat sätt har bidragit till denna studie. Tack till vår handledare för kommentarer och återkoppling samt ett särskilt tack riktas till de intervjudeltagare som vänligen ställde upp på intervju, utan er hade uppsatsen inte kunnat genomföras. Vi vill även tacka vår kontaktperson vid brottsofferjouren (BOJ) som engagerat sig i vårt arbete och som förmedlade kontakten till intervjudeltagarna. Genom dessa personer har vi fått en ökad förståelse för hur personer utsatta för våldsbrott upplever sitt bemötande med rättsväsendet och brottsofferstöd samt hur de ser på offerrollen. Båda författarna ansvarar gemensamt för samtliga delar av uppsatsen.

Sanne Karlsson och Cajsa-Stina Olofsson

2016-05-09, Högskolan i Gävle

Innehållsförteckning

Abstract	
Sammanfattning	
Förord	
1. Inledning.....	1
1.2 Syfte.....	2
1.2.1 Frågeställningar	3
1.3 Centrala aktörer	3
1.3.1 Brottsofferjourernas roll	3
1.3.2 Polisens roll	4
1.3.3 Det goda bemötandet.....	5
1.4 Förklaring av begrepp.....	6
1.5 Disposition.....	7
2. Tidigare forskning	8
2.1 Bemötande av myndigheter	9
2.2 Brottsoffers reaktioner	11
2.3 Föreställningar om brottsoffer	11
3. Teoretiska perspektiv.....	12
3.1 Socialkonstruktionismen	13
3.2 Teorin om ideala offer	13
3.3 Normteori	15
4. Metod.....	15
4.1 Förförståelse	16
4.2 Urval	17
4.3 Tillvägagångssätt	18
4.3.1 Etiska överväganden.....	19
4.4 Validitet, reliabilitet och generalisering	20
5. Resultat och analys	21
5.1 Presentation och analys av resultatet	23
5.2 Kontakt och bemötande	23
5.2.1 Förväntningar	23
5.2.2 Upplevelse av bemötandet.....	24

5.3 Information	26
5.3.1 Information om stöd och hjälp.....	26
5.3.2 Information under utredningens gång.....	26
5.4 Offer	28
5.4.1 Föreställningar om offer	28
5.4.2 Identitet.....	29
6. Diskussion	30
6.1 Kort sammanfattning	30
6.2 Diskussion av resultatet i förhållande till tidigare forskning och teorierna.....	30
7. Referenser.....	35
8. Bilagor	38
8.1 Bilaga 1. Informationsbrev	38
8.2 Bilaga 2. Intervjuguide	43
8.3 Bilaga 3. Sökning i databas och söktjänster	45
8.4 Bilaga 4. Symbolförklaring	47

1. Inledning

Under de senaste decennierna har offerforskning, viktimologi, blivit ett stort ämne. Detta menar framförallt Åkerström och Sahlin (2001:7f) varpå författarna hävdar att kunskapsökningen gäller i Sverige såväl som internationellt. Det var på 1970-talet som brottsofferforskningen utvecklades till ett eget område. Åkerström och Sahlin (2001:7) förklarar att den mer renodlade viktimologin har ägnats åt brottsoffers upplevelser, fysiska såväl som psykiska skador och även ekonomiska förluster. Merparten av det som sorterats in under så kallad brottsofferforskning syftar emellertid till ökad kunskap om brottslighet och gärningsmän vilket författarna (ibid.) beskriver som en slags inverterad kriminologi.

Åkerström och Sahlin (ibid.) förklarar traditionen bakom viktimologin där definitionen av brottsoffer förstås som de människor som fallit offer för brott. Författarna å sin sida (ibid.), vilket även vi bakom denna rapport ämnar göra till viss mån, vill dock problematisera begreppet ytterligare. Åkerström och Sahlin (ibid.) menar att beteckningen är socialt producerad. Detta via till exempel filmer, samtal, berättelser och även i lagtexter där bilden av offerskap används på olika sätt. Olika aktörer, såsom bland andra frivilligarbetare på kvinno- och brottsofferjourer, yrkesutövare, lagstiftare med flera kan således skapa sympati eller uppbåda fördömanden genom att antingen nedtona ansvar eller understryka lidande eller det behjärtansvärda.

Davies (2011:38f) bland andra, menar att de bilder som media skickar ut till offentligheten även spär på bilden av vad ett offer bör vara och vad som utmärker en gärningsman. Media visar upp en slags bild av vilka som är offer och vilka som är gärningsmän, vilket leder till stereotypiska porträtt av offer och viktimisering. Ofta överdriver media nyheter för att vi ska bli mer intresserade och detta menar Davies (ibid.), skapar en felaktig bild av verklighetens problem med brottsoffer i samhället.

Frågan om vem som är ett brottsoffer diskuteras flitigt. Åkerström och Sahlin (2001:11) skriver att det inte är alla som utsätts för brott som betecknas som brottsoffer. Begreppet associeras väldigt ofta med särskilda typer av brott såsom stöld, våld och skadegörelse och med särskilda gärningspersoner. Författarna (ibid.) förklarar att det ofta tycks finnas särskilda bestämda föreställningar kring vilka brottsoffren är. Detta hör också ihop med hur de handlar och även reagerar. Till grund för denna studie kommer Nils Christies teori om det ideala offret därmed diskuteras och även normteori eftersom det kan finnas förväntningar från samhället och (från brottsoffren själva) i hur brottsoffer bör agera och reagera som ett offer. Med detta i åtanke tror

vi att det kan påverka hur brottsoffer upplever bemötandet från polisen och brottsofferstöd (BOJ).

Enligt Lindgren, Pettersson och Hägglund (2001:92) har yngre människor, särskilt män, större risk att utsättas för våld och hot än vad gäller för äldre. Det är också vissa grupper i samhället som löper större risk för att drabbas av våldsbrott, det är människor som lever på samhällets utkant och det handlar främst om hemlösa, kriminella och (miss)brukare. Yngre män har större risk att bli utsatt för våldsbrott och är genomsnittligt också den grupp individer som drabbas i större utsträckning, särskilt på offentliga platser och runt uteliv. Ensamstående mödrar är en annan grupp som drabbas av våld särskilt i hemmet och i många fall av en manlig bekant.

Lindgren et al., (2001:77ff) menar att spridning av forskning om brottsoffer ur en svensk kontext är relativt liten. Svensk forskning om brottsoffer har fram till ganska nyligen varit koncentrerad på offerundersökningar. Dessa undersökningar är inte i första hand fokuserade på brottsoffer men ger ändå en ganska god bild av riskgrupper, trygghet och utsatthet för brott på en nationell nivå samt numera också på en lokal nivå.

Denna studie¹ avser studera offer för våldsbrott, deras upplevelser och eventuell hjälp och stöd från polisen samt brottsofferjouren efter det att de utsatts för ett brott. Stämmer intervjudeltagarnas² förväntningar på rättsväsendet i fråga om hur brottsoffer tas om hand samt hur ser intervjudeltagarna själva på begreppet om vem som är offer. Studien är utformad genom semistrukturerade intervjuer med fem personer som utsatts för våldsbrott där intervjumaterialet analyseras genom en kvalitativ innehållsanalys där den vetenskapsteoretiska utgångspunkten är socialkonstruktionistiskt.

1.2 Syfte

Syftet med studien är att studera personer utsatta för våldsbrott och deras syn på offerrollen, det vill säga intervjudeltagarnas uppfattning av brottsofferbegreppet och hur intervjudeltagarna själva identifierar sig i förhållande till detta. Studien syftar även till att undersöka intervjudeltagarnas upplevelser av kontakt med, och eventuell hjälp från polisen och brottsofferjouren.

¹ Fortsättningsvis anges studie och uppsats synonymt

² Vidare anges intervjudeltagare, respondent eller intervjuperson (IP) synonymt

1.2.1 Frågeställningar

1. Hur resonerar intervjudeltagarna kring offerrollen?
2. Hur ser intervjudeltagarna på sig själva i förhållande till brottsofferbegreppet?
3. Vilka förväntningar hade intervjudeltagarna på bemötandet från polisen och brottsofferjouren?
4. Hur upplever intervjudeltagarna kontakten och bemötandet med polisen och brottsofferjouren?

1.3 Centrala aktörer

De aktörer som primärt kommer i kontakt med brottsoffer är framför allt polisväsendet och personer verksamma vid brottsofferjourer. Nedan kommer en presentation om de centrala aktörer som brottsoffer kan möta.

Under mitten av 1990-talet bildades Brottsoffermyndigheten och brottsofferfonden. Myndigheten har som huvuduppgift att ge stöd till personer som fallit offer för brott och deras mål är att främja brottsoffers rättigheter, behov och intressen (Lindgren, et al., 2001:75). Myndigheten är placerad i Umeå och förutom de ovan nämnda uppgifterna så handlägger och beslutar också myndigheten i ärenden om brottsskadeersättning (ibid:189). Det är brottsoffermyndighetens uppgift att pröva olika ärenden mot brottsskadelagen, detta är om de sökandena har skadats till följd av brottet. Lindgren et al., (2001:190) redogör vidare för att Brottsofferfondens syfte är att genom ekonomiskt stöd gagna brottsoffer, medel för detta kommer främst från lagöverträdarna. Medlen lämnas till forskning och olika ideella organisationer som arbetar inom brottsofferområdet, privat eller offentligt ägda verksamheter vars inriktning är brottsoffer.

1.3.1 Brottsofferjourernas roll

Under 1980-talet i Stockholm bildades en jourverksamhet och sedan 1988 finns Brottsofferjourernas Riksförbund. Lindgren et al., (2001:210f) menar fortsättningsvis att de lokala brottsofferjourerna drivs ideellt i nära samarbete med polisen i området. Deras huvuduppgift är främst att erbjuda hjälp och stöd till individer vilka utsatts för brott samt sprida

information och öka förståelsen för brottsoffer i samhället. Brottsofferjourerna består av stödpersoner som arbetar ideellt och de bistår med kunskap om lagstiftningen och normala reaktioner hos brottsoffer. Stödpersonerna är där för att lyssna, ge moraliskt stöd och vid de tillfällen brottet leder till åtal, vara stöd under rättegången. Ofta gäller det brottsoffer som blivit drabbade av så kallade ”vardagsbrott” som exempelvis misshandel, olaga hot, personrån, ofredande med flera (ibid.). Alla som utsatts för brott och är i behov av stöd är välkomna att ta kontakt med brottsofferjouren men minderåriga eller barn hänvisas till BRIS (Barnens rätt i samhället) eller Rädda Barnen då man anses inte besitta tillräcklig kunskap för att bemöta barn som fallit offer.

1.3.2 Polisens roll

Polismyndigheten är en central aktör som spelar en mycket viktig roll i bemötandet av personer utsatta för brott enligt Lindgren et al., (2001:148) detta då polisen är den första och i många fall den enda kontakten till de som utsatts för ett brott. Vid grövre brott som misshandel och inbrott är den första kontakten ofta personligen, direkt på brottsplatsen. Vid dessa tillfällen förhörs den direkt utsatte personen och eventuella vittnen för brottet. Om det saknas säkra bevis eller tips läggs förundersökningen oftast ned. Många brottsoffer kan uppleva nedläggningen som ett nedslag då information om att polisen gör uppföljningar inte kommer fram till offret.

Lindgren et al., (ibid:150) menar vidare att hur polisen väljer att uppträda vid kontakt med brottsoffer kan vara avgörande för hur offret kommer att hantera situationen. Människor utsatta för brott har oftast förväntningar på polisen, att de ska lösa fallet, komma snabbt till platsen och uppträda korrekt. Upprörda känslor och chock är inte ovanliga reaktioner hos personer som precis blivit utsatta för ett brott och dessa kan därför vara extra känsliga för attityder från omgivningen. Ett gott bemötande från polisen är därför av stor vikt. Negativa attityder från polisens sida kan innebära en förvärring av brottsoffrets redan tuffa situation och därför är det oerhört viktigt att polisen visar förståelse för den drabbade.

Om man har utsatts för ett brott och anmäler detta till polisen erhålls information om vilka andra myndigheter och organisationer som kan lämna stöd och hjälp (<https://polisen.se/Utsatt-for-brott/Efter-polisanmalan/Brottsofferstod/>). Det är den egna kommunen som har det yttersta ansvaret för de som är brottsutsatta. I många kommuner återfinns speciella stödcentrum för brottsutsatta.

Vid anmälan av ett brott blir man även tillfrågad ifall man önskar att bli underrättad om beslut i ens ärende. Detta gäller bland annat:

- att en förundersökning inte ska inledas
- att en inledd förundersökning läggs ned
- att åtal inte väcks
- tidpunkt för huvudförhandling i målet
- dom i målet

Den som anmäler ett brott har rätt att välja att avsäga sig information kring beslut i sitt ärende (ibid.). I annat fall skickas informationen hem till den som anmält brottet. Ungefär en vecka efter det att brottsanmälan kommit in skickas en kopia på polisanmälan tillsammans med informationsbrevet ”Till dig som har anmält ett brott” till anmälarens bostad.

1.3.3 Det goda bemötandet

I handboken *Bemötande av brottsoffer* som utkom av Utvecklingscentrum i Göteborg för Åklagarmyndigheten (Åklagarmyndigheten, 2012:4) har grundläggande information kring bemötande med brottsoffer tagits fram, denna syftar till att fästa uppmärksamhet på brottsofferfrågor såväl som att skapa enhetlighet i bemötandet av brottsoffer.

I fråga om gott bemötande skiljer det sig enligt handboken (ibid:7) mellan personbemötande och institutionellt bemötande. Hur medarbetare uppträder i direkta möten med personer som kommer i kontakt med myndigheten hör till personbemötande. Institutionellt bemötande å sin sida rör hur myndigheten upplevs av de som på ett eller annat sätt kommer i kontakt med myndigheten.

I bemötande av brottsoffer (ibid.) ligger vikt på att identifiera och förstå brottsoffers individuella behov samt att svara upp mot dessa behov. Administrativ personal och åklagare ska ge den brottsutsatte information som uppfyller brottsoffrets behov på det sätt att dennes rättigheter blir tillgodosedda. Information det kan röra sig om handlar om allt från rätt till skadestånd som till olika skydds- och stödåtgärder. I handboken (ibid.) framför man också att brottsoffer ska bemötas korrekt, professionellt och vänligt. Hit hör även begreppen respekt och förståelse. Dock är det ytterst individuellt om vad som uppfattas som ett gott bemötande. Inte ovanligt är heller att den brottsutsatte är i chock eller förvirrad av situationen och uppfattning

kring gott bemötande är då även avhängigt situationen. I och med detta är det av yttersta vikt att det finns grundläggande kunskap om brottsoffers reaktioner och behov bland de som kommer i kontakt med brottsoffer.

Det är av avgörande betydelse att tidigt sätta in stöd - och hjälpinsatser vad gäller för brottsoffret och för framgång i utredningsarbetet (ibid.). Många brottsoffer har behov av stöd antingen under en kortare tid eller i en längre period efter brottet. Vägledning under brottsutredningen och rättegången samt upprepad information finns det behov för. Huruvida brottsoffret känner förtroende för rättsväsendet är ofta avgörande för om de anmäler brottet eller inte.

I 13 a-e §§ samt 14 §§ förundersökningskungörelsen (1947:948) regleras polis och åklagares skyldigheter att lämna information till brottsoffret i olika stadier av förundersökningen (Åklagarmyndigheten, 2012:8). Fortsatt är polis och åklagare skyldiga att underrätta samt informera den brottsutsatte om bland annat enskilt anspråk, ersättning enligt brottskadelagen, möjligheten till att begära målsägandebiträde, möjlighet att få stödperson eller ansöka om kontaktförbud (ibid.).

13 b § Målsäganden ska så snart som möjligt tillfrågas om han eller hon vill bli underrättad om beslut om att förundersökning inte ska inledas eller att en inledd förundersökning har lagts ned, beslut om att åtal inte ska väckas, tidpunkt och plats för sammanträden i rätten och dom eller slutligt beslut i målet. Förordning (2015:477).

1.4 Förklaring av begrepp

Offer enligt Nationalencyklopedin (NE), (NE, u.å.) redogör för begreppet offer enligt följande ”(ytterst av latin o’ffero ’bära fram’, ’erbjuda’), person som utsatts för brott”

Brottsoffer har en stor bredd vad gäller hur det definieras och kan i olika sammanhang definieras på olika sätt och ha olika förklaringar. Rent juridiskt är ett brottsoffer en person som utsatts för ett brott och hårdrar man det hela är brottsoffer en enskild fysisk person som blivit direkt utsatt för ett brott. Denna definition utesluter indirekta brottsoffer och andra offergrupper. Lindgren et al., (2001:28) hänvisar till Förenta Nationernas (FN) definition av brottsoffer som de menar är ”en person som lidit fysisk eller psykisk skada, ekonomisk förlust eller påtaglig försämring av sina grundläggande rättigheter genom handling eller underlåtenhet som strider mot landets straffrättsliga lagstiftning”. Vi kommer i denna studie fortsättningsvis definiera

brottsoffer som en enskild fysisk person som blivit direkt utsatt för brott, likt den juridiska definitionen.

Offerroll menar vi rollen som offren intar i och med sin viktimisering, om brottsoffren identifierar sig enligt offerföreställningar, till exempel i enlighet med ”det ideala offret”.

Viktimologi betyder läran om offer och kommer från latinets ord *victima* som betyder offer och grekiskans ord *logos* för kunskap (Lindgren, et al., 2001:77).

Våldsbrott syftar vanligtvis på misshandel, dödligt våld som dråp och mord (<https://polisen.se/Lagar-och-regler/Om-olika-brott/Valdsbrott/>). I denna uppsats kommer vi definiera våldsbrott som misshandel, ringa och grov men även andra brott som har inslag av fysiskt våld, till exempel slag eller fasthållning i samband med det ”primära brottet” som exempelvis stöld med fysiskt våld. På grund av att en av intervjudeltagarna utsatts för våldtäkt, det vill säga, ett sexualbrott kommer nedan två utdrag från brottsbalken som redogör för vad som benämns som (misshandel) våldsbrott och sexualbrott. Med hänvisning till brottsbalk (1962:700) kap 6 1 §, kommer vi fortsättningsvis inkludera även våldtäkt inom kategorin för våldsbrott liksom andra brott med inslag av fysiskt våld.

Misshandel i Brottsbalk (1962:700) Kap 3 5 §

Den som tillfogar en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom eller henne i vanmakt eller något annat sådant tillstånd, döms för misshandel till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader. Lag (1998:393).

Sexualbrott i Brottsbalk (1962:700) kap 6 1 §

Den som genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar en person till samlag eller till att företa eller tåla en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt till fängelse i lägst två och högst sex år.

1.5 Disposition

I det inledande avsnittet får läsaren en inblick i ämnet brottsoffer, och hur bilden av offer har sett ut i bland annat media och i tidigare forskning. Här lyfts syftet med uppsatsen fram och en presentation av frågeställningarna följs därefter. Avsnittet redogör även för de centrala aktörer som brottsoffer kommer i kontakt med och en inblick i teorierna samt den vetenskapsteoretiska utgångspunkten framhävs. En förklaring av begrepp presenteras efter det inledande avsnittet. I det andra uppsatsavsnittet behandlas tidigare forskning kring brottsoffer, både internationellt

och nationellt. I detta avsnitt ingår tidigare forskning av bemötandet från polisen och BOJ, hur personer utsatta för brott kan reagera och föreställningar om offer.

Vidare i avsnitt tre ges en presentation av de valda teorierna och den vetenskapsteoretiska utgångspunkten samt en beskrivning utav dessa, i förhållande till syftet för studien. Fortsättningsvis i avsnitt fyra i uppsatsen behandlas den valda metoden och på vilket sätt vi har gått tillväga för att genomföra studien. Här beskrivs också de etiska hänsynstagandena i relation till studiens genomförande och urvalet för studien diskuteras också här. Fortsatt i avsnitt fem följer resultat - och analysdelen. I detta avsnitt kommer det som vi har kommit fram till i vår studie att redovisas och förstås i förhållande till teorierna. De perspektiv vi intagit i analysen framförs också här och följs sedan av slutsatser. I diskussionen, i uppsatsavsnitt sex, kommer en kort sammanfattning av studiens syfte och frågeställningar samt de viktigaste resultaten. Därefter kommer en diskussion av resultatet i förhållande till tidigare forskning och teorierna. Slutligen, i avsnitt sju klargörs de referenser vi använt från litteraturböcker, Internetkällor och artiklar från söktjänster. Här återfinns även alla fyra bilagor.

2. Tidigare forskning

De senaste årtiondena har forskningen kring brottsoffers situation blivit allt större och framförallt uppmärksammas i högre utsträckning i samhället än tidigare. Magnus Lindgren (2004:119) nämner bland annat att forskning om offer under 1970 – 1994 enbart förekom i enstaka artiklar men att det i mitten av decenniet och framåt skedde en markant ökning. Stor inriktning har även legat på fokus på offer för sexualbrott bland dessa artiklar. Fortsättningsvis kom många forskningsprojekt att gälla offerundersökningar kring allmänhetens erfarenheter av brott.

Lindgren kom själv 2004, ut med avhandlingen *Brottsoffer i rättsprocessen: Om ideala brottsoffer och goda myndigheter*, en avhandling Brå (Hradilova Selin, Blixt och Westlund, 2010:15) benämner som den i Sverige största genomförda kartläggning om brottsofferserfarenheter av olika delar av rättsväsendet. Denna innehåller exempelvis resultat av enkätundersökningar från över 3000 personer utsatta för bostadsinbrott, misshandel och personrån genomförda mellan åren 1993 – 2003.

År 2010 kom Brottsförebyggande rådet (Brå) ut med en fördjupad studie kring *Brottsoffers kontakter med rättsväsendet*, Rapport 2010:1 (Hradilova Selin, et al., 2010). Denna publikation är en huvudrapport som ingår i ett större forsknings- och utvecklingsprogram vid Brå kallat *Allmänhetens möte och förtroende för rättsväsendet*. Studien är en fördjupning utifrån Nationella trygghetsundersökningen (NTU) 2006 – 2008 och innehåller intervjuer med fokusgrupper.

Artiklar och rapporter³ i tidigare forskning inom området brottsoffer har sökts via sökportalen Discovery på högskolan i Gävle samt via sökningar i Google Scholar. Rapporter från brottförebyggande rådet (Brå) och andra artiklar har även använts, då via sökmotorn Google.

2.1 Bemötande av myndigheter

I rapporten från Brå framgår (Hradilova Selin, et al., 2010:10, 72) utifrån tidigare kartläggningar, att brister i rättsprocessens hantering av brottsoffer förekommer. Vad som framkommer av NTU (ibid:7, 24) är att cirka en sjättedel av brottsoffren i kontakt med rättsväsendet har negativa erfarenheter, dock visar mer än hälften av brottsoffren positiva erfarenheter. Sett till de negativa reaktionerna gäller detta såväl polisen som åklagarna och domstolen. Målsägandebiträdet, visar det sig, är den kontakt brottsoffren varit mest nöjda med. Sett till information och frågan om huruvida den anses tillräcklig inför en stundande rättegång anser vart fjärde brottsoffer att de inte fått tillräckligt med information och var sjätte brottsoffer anser att det var svårt att förstå rättegången.

Äldre individer, män, lågutbildade, utrikesfödda och de som utsatts för brott, vilket inkluderar hot eller våld liksom individer som anmält flera brott eller själva varit åtalade under de senaste tre åren hör till dem som är mest missnöjda med kontakten med polisen (ibid:72). Detta gäller mestadels, med något undantag, även kontakt med övriga aktörer inom rättsväsendet. Ser man till enskilda brottstyper är de vilka blivit utsatta för rån de som är mest nöjda med kontakten till polisen medan de som utsatts för våld, trakasserier eller hot minst nöjda. Det som framkommer i flertalet av intervjuerna är framför allt informationsbrist (ibid:73). Rättsväsendet lyckas inte alltid med att inge trygghet eller förtroende varav de utsatta inte sällan möts av en initial misstro. De vilka haft direkt kontakt med polisen vid anmälningstillfället är mer nöjda än de som anmält via internet eller telefon.

³ Se bilaga 3 för en mer ingående beskrivning om hur vi har sökt efter artiklar och vilka sökord vi använt

Rapporten (ibid:9) betonar vikten av att kartlägga och utvärdera effekterna av rättsväsendets insatser gällande brottsofferfrågor. Samtidigt klargör de att då rättsväsendet visserligen har skyldigheter i avseende bemötande av brottsoffer återfinns likväl begränsningar i vad gäller förutsättningar att ge olika former av stöd.

Lindgren et al., (2001:159) redogör också för att i många av dessa fall har missnöjdheten bottnat i förväntningar från brottsoffer som efterfrågar möjlighet till kompensation och utvecklingen i ärendet. Lindgren et al., (ibid:160f) fortsätter och menar att brottsoffers behov av information är en viktig del i offrens egen hantering av situationen. Det är för de allra flesta en traumatisk upplevelse att bli utsatt för ett brott. Information om reaktioner som brottsoffer kanske upplever i samband med brottet kan hjälpa offren att hantera den stress och ångest som kan uppstå, förklarar Lindgren et al., (ibid:161f). I såväl svenska som utländska undersökningar har det framkommit att många som blir drabbade av brott inte har tillräckligt med kunskap om deras rättigheter, att de kan få hjälp av olika organisationer. Av den anledningen kan information om stödorganisationer som till exempel brottsofferjourer vara väldigt behjälpliga.

En vetenskaplig artikel om brottsoffer *The Victim, the International Criminal Court and the Search for Truth*, redogör för betydelsen av korrekt information och tydlighet kring till offret, särskilt om det ska användas i rätten. Stolk (2015:980f) menar bland annat att korrekt information och tydlighet till brottsoffren är en enormt viktig del i att få reda på sanningen och vad som egentligen hände. Detta är mest centralt när offren ska vittna i rätten.

Brottsofferutredningen utkom med en utredning under namn *Brottsoffer Vad har gjorts? Vad bör göras?* (SOU 1998:40) i vilken en tillbakablick på de insatser som getts till brottsoffer under de senaste tio åren återberättas. I denna går bland annat att utläsa att det i förundersökningskungörelsen (1947:948) finns bestämmelser kring polisens och åklagarens skyldighet att, på alla olika stadier av en förundersökning, lämna information till målsäganden. Ser vi då till senare forskning på området framkommer utifrån Brå (Rapport 2010:1) *Brottsoffers kontakter med rättsväsendet* att det just gällande information under rättsprocessen råder brister vilka är starkt kopplade till det missnöje som råder bland mångtalet brottsoffer.

2.2 Brottsoffers reaktioner

Sedan uppmärksamheten kring offerforskning växt har flera studier gjorts, bland flera en vetenskaplig studie från 2007 av Shapland och Hall där de redogör för vilka effekter av brott som kan påverka brottsoffer. Författarna (2007:177f) beskriver flera faktorer som påverkar offer för brott, sådana direkta effekter och/eller reaktioner som drabbar brottsoffret direkt efter det begångna brottet. De direkta reaktioner som kan drabba brottsoffer är bland flera till exempel chock och minskat förtroende eller tillit för samhället och rättssystemet. Effekter eller reaktioner kan också uppenbara sig i form av skam för att ha blivit offer för ett brott, vilket i många fall leder till rädsla och ilska. Många ger sig själva skulden för att ha blivit utsatta och upplever att de kunde ha förebyggt brottet. Det finns också psykologiska effekter som kan leva kvar under en lång tid, till exempel depression, rädsla och ilska. Om brottet haft fysisk karaktär som lett till att offret fått svåra fysiska skador kan även den effekten finnas kvar länge. Även förändrad livsstil efter brottet kan förekomma som effekt.

Shapland och Hall (2007:176) menar att ett naturligt ökat intresse för hur brottsoffren själva upplevde brottet och omständigheterna runt omkring växte fram efter 1980-talet, till exempel hur de upplevde kontakten med rättsväsendet och hur offerskapet kan förebyggas. Denna brottsofferrörelse mynnade även ut i att forskningen började visa ett ännu större intresse för de offer som drabbats av våldsbrott eller sexuella brott. Detta ledde senare fram till utvecklandet av olika stödprogram som till exempel Victim Support.

2.3 Föreställningar om brottsoffer

Jägervi (2014:85), i sin studie om brottsoffer, diskuterar forskning kring brottsoffer och konstaterar att både män och kvinnor känner sig tveksamma till att visa svagheter och vill helst inte inta en offerstatus. Jägervi (ibid:83) menar vidare att en av intervjupersonerna i studien inte intog en offerstatus utan stod upp för sig själv och försvarade sig mot gärningspersonen. Den intervjuade tackade också nej till att ta fallet längre i rättsprocessen, hon var bara glad att bli av med personen i fråga. Av denna anledning menar Jägervi att gärningspersonen inte heller kan inta rollen som en ideal gärningsman, även om han passade in i den beskrivningen. Jägervi (ibid.) hänvisar till Christies (1986) exempel på hur en ideal gärningsperson bör vara och se ut. Bland annat ska gärningsmannen vara stor i förhållande till sitt offer och ha "onda" avsikter.

Jägervi (2014:74) menar att definitionen av ett legitimt brottsoffer är starkt relaterat till vilka brottsoffer som är synliga för offentligheten och hur dessa berättar om sina upplevelser. Jägervi (ibid.) talar fortsättningsvis kring att flertalet studier om sociala normer påverkar hur brottsoffer kan förstås och särskilt de som utsatts för specifika brott. Offerstatus tilldelas de som anses vara moraliskt goda människor och är skadade på ett sätt som de inte kan beskyllas för, förklarar Loseke (2003, refererad i Jägervi, 2014:74). Enligt Jägervi (ibid.) menar Christie och Loseke att offer är de som lättast anses förtjäna hjälp. Författaren (2014:75) nämner också att offers självbilder inte är lätta att relatera till kulturella tankar kring vad det är som utgör ett brottsoffer, men omöjligt är det inte även om det kan vara svårt. Svårigheterna förstås i relation mellan normer i anslutning till vissa grupper av brottsoffer. De kan vara brottsoffer som blivit indelade grupper efter vilken brottstyp, kön eller ålder.

Det är sannolikt att människor i omgivningen kommer visa mindre förståelse till offer som inte lever upp till förväntningarna som "idealt offer", än till offer som lever upp till denna föreställning (Christie, 1986, Miers, 1990, refererad i Heber 2014:411). Sannolikheten att få rättslig kompensation för sina skador är inte heller särskilt stor för brottsoffer som inte passar in i bilden som "det ideala offret". Heber (2014:411) menar vidare att brottsoffer vanligtvis beskrivs vara en kvinna då egenskaperna av brottsoffer ofta härleds till femininitet. I kontrast till detta associeras gärningspersonen många gånger till maskulinitet. Heber (2014:413) redogör vidare för att i svensk brottsofferlagstiftning har utgångspunkten varit att det är kvinnor som blir misshandlade av sina män.

Tiby (2010:185) konstaterar att det finns risker med att behandla alla brottsoffer på samma sätt, att man utgår från att alla brottsoffer reagerar likadant och att det kan leda till förväntningar i hur man möter dessa och behandlar dem. Liksom Heber (2014:413) nämner även Tiby (2010:185) att kvinnor anses vara offer för brott och att män är gärningspersonerna samt att denna föreställning kan leda till att de offer som inte passar in i föreställningen riskerar att inte bli trodd, respekterad eller få den hjälp som de behöver.

3. Teoretiska perspektiv

Studien ämnar förstås i förhållande till två teoretiska perspektiv, dels teorin om ideala offer och dels normteorin. Socialkonstruktionismen kommer genomgående vara en vetenskapsteoretisk utgångspunkt i studien, främst i analysdelen. Vi anser att Christies teori om ideala offer passar

till syftet i studien då den fångar upp förekomsten av föreställningar om vem som är ett ”idealt offer”. Normteorin valdes för att den beskriver på ett relevant sätt hur normer formar vårt samhälle och hur vi upplever samt handlar efter normer.

Syftet är att de teoretiska perspektiven ska användas som stöd för den kvalitativa innehållsanalysen och frågeställningarna. Analysen är baserad på intervjudeltagarnas berättelser och ska kunna förstås i relation till de ovanstående teoretiska utgångspunkterna. Vi resonerar kring de föreställningar som finns beträffande brottsoffer, offer i allmänhet, vem som till exempel är ett ”idealt offer” och får en offerstatus eller hur de ska reagera kan påverka brottsoffers upplevelser av bemötandet från polisen och brottsofferstöd (BOJ). Dessa föreställningar eller förväntningar om offer och brottsoffer finns i samhället och även inom myndigheter. Vi resonerar kring huruvida olika aktörer ser på offer, vilket eventuellt påverkar deras bemötande av brottsoffer och därmed påverka brottsoffers upplevelser av kontakten med brottsofferstöd samt andra myndigheter. Lindgren et al., (2001:35) menar bland annat att huruvida offret reagerar på brottet och om de inte reagerar enligt ”normen” så finns det en potentiell risk för att de blir bemötta med en viss skepsis. Av denna anledning tror vi kunna få en förståelse genom att relatera vår studie till Christies teori och normteorin.

3.1 Socialkonstruktionismen

Vi kommer genomgående i studien inta ett socialkonstruktionistiskt vetenskapsteoretiskt perspektiv. Detta för att få en djupare förståelse kring föreställningar och konstruktioner i analysen kring brottsoffer samt för att vi anser att kunskap skapas tillsammans med intervjudeltagarna. Utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv är inte tanken att försöka finna den “verkliga sanningen” eller hur det “faktiskt” är utifrån berättelser utan individers berättelser ses som subjektivt och är “sanningen” för just den individen menar Johansson (2005:26). Individers sanning formas och konstrueras i samspel med andra samt är kontextuellt bundna till särskilda situationer fortsätter Johansson (2005:320).

3.2 Teorin om ideala offer

Åkerström och Sahlin (2001:10f) tar upp Christies teori om det ”ideala offret”, de föreställningar som finns kring offer och den typiska gärningsmannen. Ett så kallat “idealt offer” är enligt Christies exempel en äldre svag dam som har för avsikt att hjälpa sin syster, men som på vägen hem blir rånad av en storvuxen man med avsikt att köpa narkotika. Offret är

alltså en respektabel ”svag” person med goda avsikter som råkar ut för en främmande man med ”onda” avsikter. Christie (2001:48) menar att det finns fem kriterier för om ett offer uppfyller att vara idealiskt. För det första ska offret vara svagt, ofta menat äldre personer, väldigt unga eller sjuka. Offret ska också ha en respektabel sysselsättning när brottet begås, till exempel hjälpa en sjuk bekant. Dessutom bör offret inte befinna sig på en plats där offret kan få skulden för brottet och gärningspersonen bör vara i en större proportion till offret men ska också ha ”onda” avsikter. Sist men inte minst ska gärningspersonen vara helt okänd för offret och ska alltså inte ha en relation till offret sedan tidigare. Dessa fem egenskaper är kriterier som Christie (ibid.) menar definierar ett ”idealiskt offer”.

I motsats till det ovan nämnda exemplet på ett närmast idealiskt offer redogör också Christie (2001:48) för ett annat exempel som är långt ifrån ett ”idealt offer”. Det kan till exempel handla om en ung man som befinner sig på krogen och blir misshandlad av en ung manlig bekant. Den yngre mannen i baren må ha fått värre skador än den äldre damen⁴ men han kan inte konkurrera ut henne i att uppnå en idealisk offerstatus. Detta beror på, fortsätter Christie (ibid.), att den yngre mannen anses vara en stark människa som inte ägnar sig åt någon respektabel sysselsättning, han har den fysiska förmågan att stå upp för sig själv, han borde inte ha befunnits sig i den här miljön överhuvudtaget och han är i proportion till gärningspersonen samt att han är bekant med gärningspersonen. Dessa faktorer medför att han inte kan anses vara ett ”idealiskt offer”.

Författaren (2001:54) redogör vidare för att ju mer offret anses vara idealiskt desto mer idealisk blir även gärningspersonen. Det finns en viktig poäng i detta menar Christie (ibid:55), nämligen den icke-idealiska gärningspersonen. Detta är relaterat till exemplet ovan, där den ena misshandlar den andra i krogmiljö. I många av sådana fall när det involverar två berusade män på allmän plats är det ofta oklart vem det var som påbörjade handlingen och detta medför en felaktig bild av gärningspersonen eftersom den ”idealiska gärningspersonen” inte ska likna offret eller ”det ideala offret”.

”Idealiska offer” har allt som oftast inget samband med de som blir verkliga offer eftersom idealiska offer sällan blir offer i verkligheten konstaterar Christie (2001:57). Unga män på krogen är i många fall mer utsatta för våldshandlingar och löper större risk att bli offer än den

⁴ Se ovanstående exempel

äldre damen som är på väg hem efter sitt besök från sin sjuka syster. Flera studier i Skandinavien menar Christie (ibid.) visar på sambandet mellan rädslan för att utsättas för brott och att ha de egenskaper som kvalificerar ett "idealt offer". Christie (ibid.) förklarar att många av verkliga offer sällan känner en rädsla och detta kan bero på att dessa har mer korrekt information än de äldre damerna som ofta får sin information från media.

3.3 Normteori

Normteorin, enligt Kahneman och Miller (1986:136), förstås genom att normer uppstår efter händelser och inte före. Erfarenheter och upplevelser tolkas och utvärderas utifrån individens referensramar. Dessa händelser, objekt eller personer kallas för olika stimulus och dessa enligt normteorin skapar olika kategorier av normer hos individer och deras tidigare förväntningar om "vad det normalt ska vara". Dessa förväntningar är beroende av tidigare observationer och genom att tänka tillbaka på tidigare observationer skapas kontextuellt bundna referensramar, det vill säga normer (ibid.). Rogers, Davies, Anderson och Potton (2011:1913) redogör vidare för att denna teori har genom tiderna applicerats i ofantligt många variationer av situationer och sociala sammanhang, inte minst inom föreställningar om offerskap där brottsoffret inte sällan blir beskylld för sin egen otur.

Hydén (2002:98f) å sin sida menar att normer reglerar beteenden och bildar ett mönster som skiljer ett socialt system från andra. Genom detta upprätthålls normer som i ett visst sammanhang är "normalt" men som i ett annat inte är det. Detta kan leda till att individer utesluts från gemenskapen om de går emot normen. Kulturella värden upprätthålls också med hjälp av normer och kan genom sanktioner visa på vad som är ett önskvärt beteende respektive icke önskvärt. Hydén (ibid.) fortsätter och förklarar att normer kan vara dolda och kan ibland vara påståenden med vissa förväntningar på handlingar. Med hänvisning till Hydén och normteorins uppbyggnad tänker vi att dessa förväntningar på ett visst beteende hos brottsoffer kan påverka brottsoffrens upplevelser av bemötandet hos polisen och brottsofferstöd (BOJ).

4. Metod

Vårt syfte har i studien varit att söka förståelse för hur våldsoffer ser på offerrollen och deras upplevelser av kontakten med och eventuellt hjälp från polisen och brottsofferstöd (BOJ). Detta har studerats genom semistrukturerade intervjuer med en hermeneutisk ansats i kombination med ett fenomenologiskt tillvägagångssätt. Hermeneutik innebär tolkningslära

och att tolka texter, där sociala samspel är en central del i denna ansats (Johansson, 2005:27). Utifrån en hermeneutisk ansats är meningen att tolka texter och det primära syftet med denna ansats är att få en gemensam förståelse av meningen med texten, vilka kan vara handlingar eller diskurser (Kvale & Brinkmann, 2009:66f). Fenomenologi å sin sida handlar om hur individen skapar mening i livet och hur människor uppfattar världen (Bryman, 2011:52f). Merleau-Ponty (1999, refererad i Kvale & Brinkmann, 2009:42) menar vidare att det viktiga med fenomenologisk metod är att beskriva det uppenbara så precist och fullkomligt som det bara går.

Semistrukturerade intervjuer innebär ett flertal frågor, i ett så kallat frågeschema där frågorna ofta är allmänt formulerade och som intervjuare finns det möjlighet till att ställa följdfrågor (Bryman, 2011:206). Till denna studie gjordes ett antal förberedande frågor som var tämligen öppna som till exempel ”hur upplevde du tiden efter brottet?”. Författaren (ibid:244) fortsätter och menar att öppna frågor i en intervjusituation har sina fördelar, bland annat kan intervjudeltagarna svara med egna ord, det lämnar utrymme till oförutsedda svar och forskaren styr inte riktningen för intervjudeltagarnas tankar samt om fasta svarsalternativ eftersträvas. Temat för intervjuerna var förbestämt men intervjudeltagarna fick stort utrymme att fylla i och utveckla sina svar. Vi formulerade en intervjuguide⁵ som fungerade som stöd för att få huvudfrågorna besvarade. Utrymme gavs till intervjudeltagarna att berätta i sin egen takt och det var ingen bestämd ordningsföljd mer än att vi hade frågorna indelade efter rubriker⁶. Detta gav utrymme till intervjudeltagaren att resonera kring sina uttalanden som Johansson (2005:245f) också betonar. Även om de flesta frågor var öppna, så hade vi också slutna frågor i de fall där vi ville veta något mer eller få någonting bekräftat, vilket också är en fördel menar Bryman (2011:245). Vi såg hela intervjusituationen som att det var både forskare och intervjudeltagarna som skapade kunskap tillsammans, vilket är ett socialkonstruktionistiskt vetenskapsteoretiskt perspektiv⁷.

4.1 Förförståelse

Författarnas egen förförståelse inom vårt forskningsområde är tämligen svår och nästintill omöjlig att helt bortse ifrån. Detta framför allt då de val vi gör liksom de tankar vi genererar alltid grundar sig i något. Thomsson (2010:45) förtydligar denna förförståelse som en ständig

⁵ Se bilaga 2

⁶ Se bilaga 2

⁷ För en vidare beskrivning av begreppet se s. 13, under 3.1 Socialkonstruktionismen

följeslagare då man inför en ny undersökning lutar sig åt just sin egen förförståelse vilka i enklare termer förstås som de antaganden vi har inför påbörjandet av en studie. Vi som författare har sedan tidigare fördjupade kunskaper inom sagda ämne, detta gäller framför allt kunskap inhämtad genom tidigare studier inom ramen för programmet utredningskriminologi där viktimologi studerats närmare och vår kunskap utvidgats. Det är av denna anledning vår förförståelse därmed blir relevant i förhållande till denna studie, likväl våra val av tillvägagångssätt och kunskapsprocessen i sig.

Thomsson (ibid:49f) talar även om att den förförståelse som vi bär med oss samspelar tillsammans med allt annat i en ständigt pågående process och att det är en utmaning att beskriva ens förförståelse då denna sakteligen förändras från studiens start till studiens avslut. Vår förförståelse bottnar i nämnda kunskapsinläring utifrån tidigare kurser samtidigt som den genom arbetets gång ständigt förändras i samband med inhämtande av material för denna studie. Konsekvenser detta kan föra med sig kan bland annat te sig i uttryck genom att man ställer frågor av ledande karaktär eller i tolkning av analysen. I exemplet nedan ger vi explicit uttryck för att det råder skillnad kring vem som är eller blir ett offer, vi ger alltså utifrån vår egen förförståelse omedvetet antydning om att skillnad faktiskt råder vilket IP bör reflektera över.

”Har du haft någon bild innan på, vem som är eller kan bli ett offer? Har du haft någon föreställning?”

4.2 Urval

Ett bekvämlighetsurval användes vid genomförande av studien. Bryman (2011:647) redogör för att bekvämlighetsurval är, liksom namnet antyder, ett urval vilken görs för att enheterna är så att säga lättillgängliga för forskaren. I fallet med denna studie återfanns en redan etablerad kontakt med en verksam person vid brottsofferjouren varvid denne alltså fanns tillgänglig för vårt valda syfte. Denne medarbetare, vilken är verksam vid en brottsofferjour i mellersta Sverige, kontaktades för att hjälpa oss att finna respondenter till studien. Då studien som tidigare nämnt avser brottsoffer har vi genom kontaktpersonen sökt upp personer som varit lämpliga, i detta fall avser det personer vilka blivit utsatta för- och anmält ett (vålds)brott och således kommit i kontakt med brottsofferjouren. Samtliga intervjupersoner har på ett eller annat sätt utsatts för fysiskt våld i och med brottet.

Enligt Bryman (ibid:194f) bör man vara observant på att då respondenterna finns tillgängliga blir en generalisering näst intill omöjlig, eller i alla fall försvårad då vi ej vet vilken population detta stickprov är representativt för. Bryman (ibid.) argumenterar för att vid enstaka tillfällen så som fallet för denna studie, då möjligheten till att få intervjupersoner fanns lättillgängligt varvid vi ansåg oss inte ha råd att mista denna möjlighet. Bryman menar således att detta bekvämlighetsurval kan vara acceptabelt. Insamlad data blir ej som tidigare nämnt särskilt generaliserbart men svarsfrekvensen är å andra sidan tämligen hög. Bryman (ibid.) talar fortsättningsvis för att insamlad data bör ses som en språngbräda för fortsatt forskning eller att det insamlade materialet resulterar i kopplingar mellan existerande resultat på ett eller annat område.

4.3 Tillvägagångssätt

Brottsofferjouren kontaktades inledningsvis genom mail där en presentation av studiens syfte och oss som författare gjordes. Efter denna inledande fas erhöles sedermera både mail och telefonkontakt. Denne kontaktperson tog sedan, via telefon, kontakt med lämpliga intervjudeltagare för att se huruvida ett eventuellt intresse att ställa upp fanns. Fem personer visade intresse av att vilja veta mer kring studien varvid vi mottog kontaktuppgifter till dessa och via post skickade informationsbrev. I detta informationsbrev⁸ framkom studiens syfte och tillvägagångssätt tillsammans med information kring de forskningsetiska principerna och att deltagande var helt frivilligt. Via telefon och mail fick vi positiva svar om deltagande varvid tid för intervju arrangerades.

En intervjuguide formulerades⁹ utifrån våra frågeställningar för att på så vis ha en mall att utgå från under intervjutillfället. Samtliga intervjuer spelades in via mobiltelefon. Intervjuguiden följdes mer eller mindre men ifall intervjudeltagaren inte riktig förstod en fråga formulerades denna om. Utifrån intervjudeltagarnas svar utvecklades och formulerades nya frågor. Intervjuerna varade mellan 30-50 minuter och ägde rum i en av brottsofferjourens lokaler. Efter att intervjuerna var genomförda avslutades inspelningen. Varje intervju transkriberades efteråt och vi båda transkriberade materialet. Vi använde oss av samma symbolförklaringar för att få transkriberingarna så motsvarande varandra som möjligt vilket också Kvale och Brinkmann (2009:197) anser vara viktigt. I transkriberingarna förekommer både muntligt och skriftligt tal

⁸ Se bilaga 1

⁹ Se bilaga 2

men muntligt tal i högre utsträckning. Vi har skrivit ut pauser, gester, ”mm” med flera. Det som vi valde att utesluta i transkriberingarna var orter, namn eller liknande för att skydda intervjudeltagarnas identiteter. I slutet av samtliga intervjuer ställdes frågan om de önskade återkoppling av resultatet eller en kopia av uppsatsen, samtliga visade intresse för en kopia av resultatet. Transkriberingarna användes som underlag till den kvalitativa innehållsanalysen och till våra slutsatser.

4.3.1 Etiska överväganden

I arbetet med en kvalitativ studie och vid genomförande av intervjuer uppstår en del etiska aspekter vilka måste tas i beaktning. Utifrån Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2004) listas viktiga etiska krav och regler som vi i denna studie förhåller oss till.

I och med att ämnet för vår studie kan anses vara av känslig karaktär så är det enligt oss extra viktigt med de etiska aspekterna. Öberg (2011:64) poängterar vikten av att lyssna aktivt och vara empatisk vilket är en förutsättning för att intervjudeltagaren vill berätta. Författaren (ibid.) menar fortsättningsvis att de etiska egenskaperna är en del i forskarrollen, att forskaren bör vara human, empatisk och förstående för att nämna några få. Som forskare bör man följa de etiska principer som finns till för att skydda respondenterna i studier. En särskild viktig etisk princip och som alla forskare bör ta hänsyn till är att intervjudeltagarna garanteras anonymitet, att alla personliga uppgifter skyddas från obehöriga.

Vi formulerade därför ett informationsbrev¹⁰ som innehöll relevant information om studiens syfte och frågeställningar. Detta gick ut till samtliga tillfrågade intervjudeltagare som tidigare blivit kontaktade av vår kontaktperson på brottsofferjouren och meddelat att de kunde tänka sig att ställa upp på intervju. Öberg (2011:65) menar att principen om informerat samtycke är en etisk princip som handlar om att intervjudeltagarna deltar frivilligt och får när de vill avbryta samt att vi som genomför intervjun berättar all relevant information om vilka våra avsikter är med studien. I informationsbrevet framkom det vid upprepade tillfällen att deltagarna fick när de vill avbryta sin medverkan och att deras uppgifter stannade hos oss. Även efter deltagandet har intervjudeltagarna all möjlighet att avböja fortsatt medverkan utan ytterligare frågor. Kvale och Brinkmann (2009:87) menar vidare att ett undertecknat informerat samtycke av både de ansvariga för studien och för deltagarna kan göras, men i vårt fall var detta inte aktuellt eftersom

¹⁰ Se bilaga 1

deltagandet var anonymt. Samtliga intervjudeltagare hade redan på förhand accepterat villkoren när de meddelade att de ville delta efter att de hade läst informationsbrevet. Genom detta tillvägagångssätt uppnår vi därmed principerna av informationskravet och samtyckeskravet (Vetenskapsrådet, 2004:7f, 8ff).

Innan vi startade inspelningen och påbörjade intervjun, informerades vi intervjudeltagaren ytterligare en gång att de får avbryta när de vill under intervjuns gång och de väljer själv om de inte vill svara på någon fråga. Vi frågade samtliga intervjudeltagare om vi fick spela in intervjun och berättade att vi förhöll oss till vetenskapsrådets etiska principer¹¹. Mot intervjuns slut meddelade vi att inspelningen kommer att raderas när uppsatsen blivit godkänd. Till detta hör också att förvaringen av inspelningarna och utskrifterna hålls säkra för obehöriga samt att det i transkriberingarna exkluderas ord som kan avslöja identiteten på intervjudeltagaren. Detta förklarar också Kvale och Brinkmann (2009:203f), vilket även hör till Vetenskapsrådets (2004:12f) konfidentialitetskrav. Detta gjordes redan vid utskrifterna av inspelningarna och inspelningarna skyddades från obehöriga på datorn. I förhållande till nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2004:14) garanteras slutligen intervjudeltagarna att samtlig insamlad data i studien ej används i kommersiellt bruk eller i annat syfte än det vetenskapliga.

4.4 Validitet, reliabilitet och generalisering

När det gäller validitet, reliabilitet och generalisering inom kvalitativ forskning och studier så förklarar Svensson och Ahrne (2011:27) att kvalitativa studier skiljer sig från den kvantitativa forskningen i och med att vi inte kan mäta i siffror. Studien bör beskriva och ”mäta” det den avser att mäta, att vi undersöker det vi avser att undersöka, detta handlar bland annat om studiens trovärdighet och validitet, hur pass väl resultaten hänger ihop med verkligheten menar Johansson (2005:314). Studien bör också på ett strukturerat sätt beskriva hur vi har gått tillväga, vårt metodval och hur vi har kommit fram till våra tolkningar och resultat, vilket handlar om studiens transparens (Svensson & Ahrne, 2011:27). Eftersom vårt syfte var att söka förståelse för intervjudeltagarnas berättelser anser vi att ett kvalitativt tillvägagångssätt med intervjuer var att föredra tack vare den flexibilitet som kvalitativ metod genererar, vilket även Bryman (2011:412f) diskuterar gällande den kvalitativa intervjuns attraktivitet.

¹¹ I enlighet med 9 kap. 4 § i kombination med 3 § sekretessförordningen

Vi har försökt visa på respondenternas upplevelser i analysen och tolkat det på ett sätt som anses trovärdigt. I det avseendet att vi genomgående i studien reflekterat över vårt eget bidrag i fråga om produktionen av kunskap talar vi även om reflexiv objektivitet. Kvale och Brinkman (2009:260) knyter här även samman detta utifrån hermeneutikens språk, liksom vår ansats, där man gör väl underbyggda bedömningar. Genomgående anser vi att vi har varit reflexiva genom hela processen, vilket även Kvale och Brinkman (ibid:268) talar om som ständig kontroll, där vi tydligt redogör och argumenterar för vårt tillvägagångssätt vad gäller urval samt genomförda intervjuer men också att vi noggrant presenterat hur insamlade data analyserats. Att transparens råder bör kunna uppnås då tydliga diskussioner skett kring bearbetning, tolkning och analysering av materialet. Vi har försökt återge respondenternas berättelser på ett så korrekt sätt som möjligt, men i analysen lagt in våra egna tolkningar av deras uttalanden. Infogat i analysen återfinns citat ur intervjuerna vilket tydliggör hur vi tolkat intervjupersonerna samt ger läsaren möjlighet att göra egna tolkningar likväl som det stärker tillförlitligheten i studien.

Generalisering av resultat och tolkningar i kvalitativ forskning är lite annorlunda än i kvantitativ forskning, även om grunden är densamma, det vill säga om det är möjligt att överföra resultatet i studien till andra miljöer och situationer (Svensson & Ahrne, 2011:28ff). Resultaten bör från intervjuer och observationer istället generaliseras till teori och inte till populationer förklarar Bryman (2011:369). Det är kvaliteten i teoretiska slutsatser som dras utifrån de kvalitativa data som är det väsentliga när det kommer till bedömningen av generaliserbarheten. Vi kommer inte i vår studie kunna generalisera våra resultat då det är ett fåtal intervjudeltagare med i studien¹². Likt det som Bryman (2011:194f) menar ämnar även denna studie att användas mer som en språngbräda för liknande resultat än generaliseringar till andra populationer. Vårt syfte är inte tänkt att generaliseras utan att mer försöka visa på en förståelse och kunskap baserat på fem intervjupersoners berättelser om brott de utsatts för. Om vi hade gått tillväga på ett annat sätt, med ett större urval eller med ett annat metodval hade studien i det avseendet kunnat ha större potential att generaliseras till en större population.

5. Resultat och analys

Det analyserade resultatet är framtaget genom en kvalitativ innehållsanalys. Bryman (2011:505) redogör för att man i en kvalitativ innehållsanalys söker efter bakomliggande teman i de data som analyseras. De teman som framkommer kan bland annat illustreras i kortare citat.

¹² Se vidare om generalisering under 4.2 urval

En kvalitativ innehållsanalys fortsätter Bryman (ibid:283), kallas ibland även för en etnografisk innehållsanalys (ECA). En sådan innebär ett särskilt angreppssätt vid studiet av en text som betonar forskarens roll vid meningskonstruktioner både av och i texter. Altheide (1996, refererad i Bryman, 2011:505) vilken ligger bakom metoden ECA menar att detta tillvägagångssätt skiljer sig från kvantitativ innehållsanalys genom att forskare ständigt försöker revidera de kategorier eller teman som sällas fram utifrån genomgången av materialet. Bryman (2011:505) klargör att det inom ECA återfinns en tydligare rörelse fram och tillbaka vad gäller begreppsbildning, datainsamling, analys samt tolkning jämfört med i andra innehållsanalyser. Inom ECA återges större utrymme för generering av nya kategorier och detaljerad definition av dessa.

För att inledningsvis skapa en överblick över texterna och innehållet genomlästes samtliga transkriberingar av båda författarna. Efter denna inledande fas valdes meningsbärande enheter ut vilka bestod av kortare textstycken. Dessa textstycken spelar, utifrån studiens syfte, en central roll varvid de för analysen utgör en central del. Nästa steg efter att de meningsbärande enheterna valts ut är att kondensera dessa, med andra ord förklarar, transformera och korta ner texterna på ett mer överskådligt vis. I denna fas väljs således liknande meningsbärande enheter ut så att dessa kan föras samman vilka genom koder sedan framkommer kategorier och underkategorier. Detta tillvägagångssätt är inspirerat utifrån Graneheim och Lundmans (2004:108f) version av en kvalitativ innehållsanalys, vilket även omfattar nedanstående tabell.

De tre kategorier som slutligen valdes ut var *kontakt* med underkategorierna: förväntningar, upplevelse av bemötande. Nästa kategori har titeln *information* där underkategorierna är: information om stöd och hjälp samt information under utredningens gång. Den tredje kategorin är *offer* som har underkategorierna: föreställningar om offer och identitet.

Tabell 1. Exempel på hur vi har utformat den kvalitativa innehållsanalysen

Meningsenhet	Kondenserad meningsenhet	Kod	Underkategori	Kategori
<i>Det är väl äldre, och väldigt berusade personer när det gäller krogen, för det är många som blir rånade, nedslagna och förföljda efter. Likadant äldre som blir rånade vid bankautomater. Nån som liksom inte har full koll är ofta väldigt lätta offer.</i>	<i>Det är väl äldre och berusade personer på krogen. De som inte har full koll är lätta offer.</i>	Offer som svaga	Föreställningar om offer	Offer
<i>Nej, men ändå det klassiska är väl liksom en kvinna som blir misshandlad av sin man. Det kan jag verkligen se liksom.</i>	<i>Det klassiska är väl en kvinna som blir misshandlad av sin man. Det kan jag verkligen se.</i>	Kvinnan som offer		
<i>Att jag kunde tillåta mig själv att bli överfallen och rånad, det skulle jag väl klara av, men nu blev jag mindre på en gång. Och då blir man också beroende av andra.</i>	<i>Att jag kunde tillåta mig själv att bli överfallen och rånad, nu blev jag mindre på en gång och man blir också beroende av andra.</i>	Känsla av maktlöshet	Identitet	
<i>Det har väl ändrat min bild av vad som är ett offer och inte, tror jag. Sen går jag väl liksom inte runt och ser mig själv som ett offer så, men det blir ju där vare sig man vill eller inte, egentligen.</i>	<i>Det har ändrat min bild av vad som är ett offer och inte. Jag går inte runt och ser mig själv som ett offer, men man är ju det oavsett om man vill eller inte.</i>	Finns viss ambivalens kring offertillhörighet		

5.1 Presentation och analys av resultatet

Tabellen ovan är ett exempel på hur vi har genomfört analysen utifrån det insamlade materialet och nedan redovisas resultaten samt hur vi har analyserat materialet. Baserat på materialet formulerades tre kategorier som i sin tur innehåller två underkategorier.

5.2 Kontakt och bemötande

5.2.1 Förväntningar

Vad gäller respondenternas förväntningar på både polis och aktörer från brottsofferstöd råder viss kluvenhet och oenighet framkommer. Särskilt utmärkande blir att denna fråga kring deras förväntningar på bland annat polisen kan anses vara måttligt reflekterad. Det framkommer att i de fall respondenterna haft förväntningar kring polisen rör detta framför allt att bli tagen på allvar liksom att gärningspersonen skulle bli gripen och att ärendet skulle gå vidare till rättegång, men gällande förväntningar på just bemötande saknas vidare reflektion. Citaten återges exakt, inklusive symbolförklaringar för pauser, bortklipptal, gester med flera¹³.

¹³ För en utförlig beskrivning av symbolförklaring, se bilaga 4

”neej, jag hade väl inga speciella på bemötandet så där / det var ungefär som jag fått då, att dom kan ju inte göra mer heller, man förstår ju att dom //...” (IP 5)

”ja jag trodde ju att det skulle vara lite intressant för dom att klara upp en sak, ett så pass grovt brott liksom, men aa:: dom sket i det liksom...” (IP 3)

En viss förståelse återfanns dock bland två av respondenterna att det råder svårigheter kring vissa brott och att polisen inte alltid kan gripa gärningspersonen/personerna. I denna förståelse och som citatet nedan också uttrycker menar intervjudeltagaren bland annat att det har funnits viss överseende vad gäller polisens resurser och deras prioriteringar i ärendet. Det finns dock en medvetenhet över lag hos intervjudeltagarna kring hur mycket polisen kan göra utifrån sina befogenheter och att prioriteringar är begränsade men att polisen ändå försöker göra sitt bästa. Vi tolkar det som att det finns en viss förväntan på polisen, hur de ska agera i ärendet.

Jag har inte förväntat mig mycket svar måste jag säga, därför att eh :: (.) jag menar den erfarenhet man har själv och genom det man ser genom medier är ju att vissa brott blir aldrig uppklarade även om dom kanske skulle kunna göra det så lägger inte polisen resurser på det och jag har inte trott att dom har lagt några resurser på det här... (IP 2)

”...så jag har inte haft några förväntningar utan det var ju det här första som borde ha blivit rätt och då kanske dom har blivit tagna” (IP 2)

5.2.2 Upplevelse av bemötandet

Sett till vad som framkom när respondenterna fick reflektera kring hur de upplevde bemötande från såväl polis som brottsofferjour framkommer det att i majoriteten av fallen, det vill här säga i fyra av fem fall, att respondenterna känner ett visst missnöje, detta gäller framför allt bemötandet från polis. Däremot berättade en av respondenterna att man blivit hänvisad till en annan stödverksamhet av brottsofferjouren men upplevde sig inte särskilt välkommen, då stödverksamheten bara riktade sig till kvinnor och inte män och fick då svaret att de inte kunde hjälpa honom. Detta likgiltiga och oprofessionella bemötande resulterade i att respondenten upplevde det som att han kanske inte alls var i behov av stöd då han ständigt blev ifrågasatt, att det som skett inte var så farligt trots allt.

”Näe det var det dåligt med faktiskt, det var liksom aa, ja helt såhär nonchalant liksom men, brydde sig ingenting egentligen tyckte jag” (IP 3)

”...Utan det är mer som att man är en i mängden å bara, ”okej, jag hör vad du säger men:: jag bryr mig inte överhuvudtaget” lite så* skulle jag säga” (IP 1)

Ofta var det inledande skedet relativt bra men att det sakteligen försämrades. Att inte bli tagen på allvar och att nästintill bli ifrågasatt kring brottet resulterade i att två av respondenterna fann stor misstro till polisen. I ett av fallen var det dock det första bemötandet som allt, enligt en respondent, gick fel och att detta bemötande resulterat i ytterligare sveda och en lång process där IP själv lagt in en anmälan kring polisens agerande. I detta fall blev IP hänvisad, i samband med att IP ringde 112, att IP istället skulle ha ringt 114 14. Detta i sig resulterade i att brottet förblev ouppklarat vilket möjligtvis hade kunnat förhindras i det fall IP fått rätt bemötande vid samtalet till larmoperatören.

...ehm, sen visade det sig, då kommer poliserna till mig, två timmar senare och så säger, det var två kvinnor, och så säger den ena ”jamen [...] varför, varför ringde du inte 112?” ”ja men jag gjorde ju det”. ”Ja men vaddå dom måste ju fråga ut dig, vad sa du då?” (IP 2)

Efter detta bemötande förlorade respondenten tron på att brottet skulle uppklaras och att något mer skulle ske i ärendet och därmed ansågs det fortsatta bemötandet som tämligen svagt.

En intressant reflektion som dök upp under intervjuerna var i det fallet där en respondent blivit utsatt för sexualbrott. Vad som framkommer här gällande bemötande från polisen är att den upplevs som väldigt bra. IP känner att denne fick ett trevligt bemötande från start och att de personer IP kom i kontakt med visade på förståelse och empati där de verkligen brydde sig. Detta står i stark kontrast till övriga fyra respondenter och deras upplevda bemötande.

”Jag tycker dom har varit väldigt bra allihopa. Jag kan inte tänka mig en endaste som inte har varit/, dom har varit jättetrevliga allihopa...” (IP 5)

Vad gäller bemötande från brottsofferjouren var majoriteten av respondenterna positivt inställda. Det framkom vid flera tillfällen att bemötandet från brottsofferjouren fungerat väldigt bra i motsats till polisen. En av respondenterna önskade dock större krafttag från brottsofferjouren då IP anser att man som utsatt har för mycket att tänka på strax efter brottet och att möjligheten till kontakt glöms bort. Därmed önskar IP att brottsofferjouren själva tar kontakt och inte tvärtom.

”Det fick jag ganska tidigt och kontakten med [...] ((brottsofferjouren)) har varit bra tycker jag, hon har ju pratat med mig och har hänvisat mig om vad jag kan göra och, hon har också hållit kontakten, ringt mig och frågat” (IP 2)

Men jag tycker ändå att dom skulle kunna höra av sig som med ett mejl eller med telefonsamtal, det tycker jag men sen dom är ju lekmän så jag tror säkert att de gör så gott de kan men kanske nån lättare utbildning eller nånting också. Att så här kan folk reagera i chock och ja, så man kan gärna höra av sig åh för jag tror inte dom har någon utbildning:: (IP 4)

5.3 Information

5.3.1 Information om stöd och hjälp

Samtliga intervjudeltagare var nöjda och positiva till stödet och hjälpen de fick från brottsofferjouren (BOJ). Även om minst två hade uppskattat ännu mer information och erbjuden stöttning. Stödet och hjälpen från polisen var däremot intervjudeltagarna oeniga kring, endast en var jättenöjd med polisens stöd och hjälp. Övriga ansåg att de kunde göra mer, alla fick dock skriftlig information från polisen om vart de kunde vända sig för stöd, oftast ett papper om BOJ. Samtliga kontaktade på egen hand brottsofferjouren och stödet därifrån var över lag bra och hjälpsamt. En respondent ansåg att BOJ, istället för att ”bara” skicka ett papper om att de finns, kunde trycka på mer och ringa. Intervjupersonen kände att de kunde anstränga sig mer för att verkligen få brottsoffer att ta emot hjälp.

”Dom vill ju inte tränga sig på och det vet jag, men ofta tänker man inte på att man kan få stöd därifrån (.). När man är drabbad, utan det hade varit jättebra om nån hade ringt...” (IP 4)

”Liksom, det hade varit jätteskönt. För man tänker oftast inte på det själv...” (IP 4)

Två intervjudeltagare hade uppsökt psykolog eller kurator för sin utsatthet även om de hade blivit erbjudna stöd och hjälp från BOJ. En enda respondent var helt nöjd med information om stödet och hjälpen från polisen och kände sig trygg att ringa dem när som helst. En notering och ett intressant faktum i detta var att denna IP var den intervjudeltagaren som hade blivit utsatt för ett sexualbrott och det kan ha ett samband med hur IP upplevde informationen om stöd och hjälp som erbjöds och mottogs.

5.3.2 Information under utredningens gång

Samtliga respondenter, undantaget en, upplevde stora svårigheter att under utredningen i det egna ärendet komma i kontakt med rätt person inom polisen för att få delaktighet i vad som

sker. Tydlig information om var respondenterna kunde vända sig återfanns inte utan vad som framkom under intervjuerna var att respondenterna själva fick ligga på för att komma fram. Inte heller upplevdes bemötandet som korrekt i de fall de försökte nå fram till rätt person utan flertalet av respondenterna blev hänvisade till diverse myndighetspersoner vilka även var felaktiga för ärendet.

”...och information där omkring, som jag liksom fick slita ur dem * [...]” (IP 1)

... jag blev hänvisad till ett ställe i [...] ((en annan stad)) och ja, det var inte här i [...] i alla fall, jag ringde ju först polisen och dom talade om att jag måste kontakta nån i [...] ((annan stad)) å, jag höll på med det där men kom ingenstans (IP 2)

Förutom ovanstående bekymmer med att få vetskap och information om vart man kan vända sig rörande frågor i det egna ärendet var det framför allt bristen på information kring varför ärendet i fyra av fem fall blev nedlagt.

”Nej, jag fick hålla på att jaga på dom hela tiden och fråga vad som händer liksom, men sen aa :: la dom ner det bara...” (IP 3)

Nej. inte överhuvudtaget. Det är man själv som får ta tag i att ringa, ”hörni hur går det?” är det, jag fick ju liksom söka dem för att veta att det var nedlagt, först. Hade ingen aning om att det var nedlagt [...] a och sen då fick jag reda på att det var nedlagt... (IP 1)

Information från Brottsofferjouren å andra sidan, upplever som tidigare nämnt fyra av fem respondenter att information om vad som sker framför allt i samband med skadespråksansökan, har fungerat bra. I två av fallen var väntetiden lång men information om det egna ärendet och om längre väntetider mottog respondenterna via brev. Därmed mottogs både bekräftelse på att anmälan kommit in likväl att det så småningom behandlas. Denna vetskap om att något händer fastän det tar tid upplevs som en slags trygghet.

I det fall då ärendet gick vidare till rättegång upplevde respondenten att det rådde brister kring information i hur en rättegång går till. Denna information likaså kontakten med åklagaren var tämligen svaga eller frånvarande.

”Inte alls. Jag fick inte ens träffa henne innan rättegången” (IP 4)

5.4 Offer

5.4.1 Föreställningar om offer

Majoriteten av intervjudeltagarna gav uttryck för att ”vara ett offer” innebär att det har inträffat något som det inte går att styra över själv, något man har blivit utsatt för. När intervjudeltagarna fick resonera kring föreställningar om offer rådde det delade meningar om detta. Två av intervjudeltagarna hade en klar bild över vilka som anses vara ett offer, allt ifrån äldre, kvinnor till berusade människor i krogmiljö. De övriga verkade inte ha en lika tydlig bild över vilka som enligt dem anses vara ett offer och hade inte funderat så mycket kring begreppet, det tycks alltså finnas en ambivalens kring detta. En av respondenterna hade dock en föreställning som IP gav uttryck för hur IP tänker kring offer.

”Offer, det är ju nån som nästan förminskas på nåt vis och blir beroende av andra och man är ju i det fallet väldigt beroende av polisen och dom människor man möter inom polisen (...)” (IP 2)

Nästan alla intervjudeltagare var i princip överens om att de tror att deras bemötande från polisen kan ha påverkats av hur polisen ”såg dem” eller ”uppfattade dem”. Endast en intervjudeltagare trodde absolut inte att polisen kan ha påverkats av föreställningar om ”vem eller vilka som är ett offer”. Medan en intervjudeltagare var lite osäker kring om det kan ha påverkat att IP var äldre och kvinna men var inte helt övertygad om det. Övriga tre intervjudeltagare trodde som sagt definitivt att föreställningar hos polisen kan ha påverkat hur de blev bemötta. Intervjudeltagarna upplevde att polisen hade förutfattade meningar om hur händelsen hade gått till. Detta märktes bland annat genom att man inte tyckte att polisen verkade ta situationen på allvar och att de nästan negligerade brottet.

”Det står en hel del tomma spritflaskor i skåpen liksom och då (...) och av dom som gjorde teknisk dom måste ha kollat i skåpen liksom och klassat mig som nån alkoholist bara rakt upp och ner liksom...” (IP 3)

”...jag satt ju på krogen och det var midsommarafton så dom kanske trodde jag var jättefull eller att det var jag som hade stökat med honom, dom tog liksom inte reda på nån bakgrund/...” (IP 4)

Dessa upplevelser kan ha att göra med de föreställningar som finns gällande brottsoffer men också hur polisen i detta fall har förväntningar och erfarenheter sedan tidigare i liknande situationer. Vi tänker och tolkar det som att respondenterna menar att det kan finnas vissa förutfattade meningar när alkohol är med i bilden, vilket kan anses ha bidragit till att intervjudeltagarna upplevde att de inte togs på allvar. En intervjudeltagare berättade att IP gav

sig själv skulden för sin utsatthet för brottet men också att IP blev beskylld för att ha gjort fel vid anmälan för brottet. Detta är något som Rogers et al., (2011:1913) inom normteorin också tar upp som en följd av individers egna referensramar och som Hydén (2002:98f) menar att förväntningar på beteenden kan medföra att brottsoffer blir anklagad för brottet de utsatts för.

5.4.2 Identitet

När intervjudeltagarna diskuterar och funderar kring sin syn på sig själva och om de anser att de har förändrats efter brottets inträffande så tolkar vi det som att samtliga anser att de har förändrats efter brottet, på det sättet att de ändrat sina rutiner eller sitt beteende i stort. Två respondenter menar exempelvis att de inte gör det de brukade göra innan de blev utsatta för brottet, de känner också en större rädsla att befinna sig ensamma utomhus. Även andra känslor som besvikelse, osäkerhet och ilska har de flesta erfarit. Två av respondenterna vittnade om att det kunde locka fram upprörande känslor, främst ilska om de såg personer på gatan som påminde om gärningspersonen/personerna.

Majoriteten känner sig, som vi har förstått det, inte som offer eller identifierar sig inte som ett offer, inte i den bemärkelsen att de tänker på det konstant. Känsla av förminskning och otrygghet ger en intervjudeltagare bild av och ger sig själv även skulden för att ha blivit utsatt. En annan intervjudeltagare ser mer sin dotter som ett offer, då hon bevittnade händelsen även om IP själv också kan se sig som ett offer.

”...jag ser nog mer min dotter som ett offer, helt klart *. Eh, hon kan ju inte göra nånting liksom*. Jag och min fru, vi kan ju ändå göra nånting...” (IP 1)

Vi bedömer att samtliga intervjupersoner kan inkluderas under kategorin våldsbrott då samtliga respondenter hade inslag av fysiskt våld och kan därmed ingå i analysen. Detta gör det också möjligt att diskutera och jämföra om intervjudeltagaren upplevde bemötandet annorlunda än de som blev direkt utsatta för ett våldsbrott.

Våra avslutande kommentarer och slutsatser av tolkningar från resultatet är att förväntningar hos brottsoffren gentemot polisen tycks vara i obalans med verkligheten. Intervjudeltagarnas förväntningar på polisen har inte uppfyllts. Generellt tenderar de flesta intervjudeltagare att inte definiera sig som offer och några har inte ens reflekterat över begreppet tidigare. Hur intervjupersonerna upplever bemötandet kan bero på deras förväntningar på polisen.

Information och utvecklandet i ärendet verkar vara de områden med de främsta bristerna, så som intervjupersonerna upplever det.

6. Diskussion

6.1 Kort sammanfattning

I det inledande skedet beskrevs syftet i uppsatsen, vilket var att studera personer utsatta för våldsbrott och deras syn på offerrollen samt hur de upplevde bemötandet och kontakten med polisen och brottsofferjouren. Detta ledde fram till fyra frågeställningar; Hur resonerar intervjudeltagarna kring offerrollen? Hur ser intervjudeltagarna på sig själva i förhållande till brottsofferbegreppet? Vilka förväntningar hade intervjudeltagarna på bemötandet från polisen och brottsofferjouren? Hur upplever intervjudeltagarna kontakten med polisen och brottsofferjouren? Metodvalet baserades på syftet och frågeställningarna som ledde fram till semistrukturerade intervjuer med fem personer utsatta för våldsbrott.

Huvudresultaten i studien har visat att majoriteten av intervjudeltagarna har varit positiva och nöjda med kontakten samt det stöd och hjälp erbjuden av BOJ. Däremot var de flesta missnöjda generellt av bemötandet från polisen, både informationsmässigt och kontaktmässigt. Det rådde delade meningar om brottsofferbegreppet både när det kom till dem själva och hur de såg allmänt på offer. Det tycks finnas en ambivalens kring begreppet. Många av intervjudeltagarna hade förväntningar på att polisen och i vissa fall domstolen, skulle ta intervjudeltagarna på större allvar samt att de skulle få mer information om stöd.

6.2 Diskussion av resultatet i förhållande till tidigare forskning och teorierna

Resultatet och analysen visar på att mycket av det som framkom under intervjuerna och i förhållande till frågeställningar kan relateras och diskuteras i relation till tidigare forskning samt till teorierna. Likt det som Shapland och Hall (2007:177f) har redogjort för kring brottsoffers reaktioner vid brottet, kan bland annat skuldbeläggningen, ilskan och rädslan eller andra rutiner relateras till de flesta av intervjudeltagarnas upplevelser och uttalanden. Även det faktum att några respondenter i och med bemötandet har fått minskat förtroende för polisen.

En av respondenterna passar bra in på Christies beskrivning av "det ideala offret", då respondenten var en äldre kvinna på väg hem från sin sjuka syster, när IP blir överfallen och

bestulen av för IP helt okända unga män. I relation till Christies teori (Christie, 2001:48), kan man kunna tolka det som att dessa offer för brott lättare uppnår offerstatus och legitimitet som brottsoffer. I kontrast till detta, som vi har tolkat intervjupersonen, verkar det som att IP inte har bemötts av polis som om IP vore ett "idealt offer" vilket man kanske hade förväntat sig. IP blev som tidigare nämnt nästan beskylld för att ha agerat inkorrekt vid anmälan för brottet. Å andra sidan upplevde en annan respondent att polisen agerat professionellt och var mycket trevliga i kontakten. Denne respondent hade primärt blivit utsatt för ett sexualbrott, vilket vi tror kan ha bidragit med ett mer "förstående" bemötande. Denne intervjuperson passar möjligtvis bäst in som ett "idealt offer", i förhållande till någon av de andra intervjupersonerna i den bemärkelsen att IP blev förföljd, överfallen och sedan utsatt sexuellt och därmed troligtvis erhåller mer legitimitet som brottsoffer.

För att hårdra det hela kan bemötandet rimligtvis bero på hur pass allvarligt brottet anses vara och omständigheterna runt omkring. En respondent upplevde inte särskilt mycket förståelse eller empati från polisen och kände att det kanske hade varit annorlunda om det till exempel var intervjupersonens flickvän som blivit misshandlad istället. För att relatera återigen till Christies teori så menar författaren (2001:48) också att män som blir misshandlade sällan får legitimitet som offer, däremot uppnår kvinnor oftare status som offer. Detta anser även Jägervi (2014:74) att de, som lättast får legitimitet som offer, är oftast de som inte kan skyllas för att ha utsatts och som är synliga för allmänheten. Även Heber (2014:411) uppmärksammar detta och menar att kvinnan har ansetts vara offret och män anses som gärningsperson. Denna tradition ur en svensk kontext kan därför ha påverkat hur resten av samhället och rättsväsendet uppfattar brottsoffer.

Detta har även med sociala normer att göra vilket kan påverka hur brottsoffer uppfattas och kan hänga samman med vilket brott man utsatts för. Med hänvisning till detta kan det faktum att alkohol var inblandat i två av fallen eventuellt ha påverkat polisens bemötande. Enligt normteorin (Kahneman & Miller, 1986:136) är det normer som skapar vårt samhälle och hur vi handlar i olika situationer. I och med detta kommer även förväntningar på "vad det normalt bör vara" eller som Hydén (2002:98f) menar vidare, hur människor ska agera efter dessa förväntningar och normer. Intervjudeltagarna hade inte särskilt stora förväntningar på bemötandet från varken polis eller brottsofferjouren, men det fanns ändå förväntningar på hur polisen skulle informera och klara upp ärendet. Vi tycker oss skönja viss förväntning hos intervjudeltagarna att polisen ska agera korrekt och professionellt samt lösa fall. Det ligger

kanske i människors förväntningar, och "normen" är den att polisen är den myndighet som står på brottsoffrens sida samt de "ska" gripa gärningspersonerna.

Som resultatet visade, uttryckte majoriteten av intervjudeltagarna att de inte identifierade sig särskilt mycket som ett offer även om det kunde göra sig påmint ibland. Detta är något som Jägervi (2014:85) i sin studie också har visat på, att både män och kvinnor helst inte vill inta en offerroll eller status som offer. De flesta av intervjudeltagarna verkade vara tveksamma till begreppet och vad det innebär att "vara ett offer".

Som rapporten från 2010:1 framför, visar även de intervjudeltagare vi intervjuat att det som har varit en stor brist främst är informationen och det finns en osäkerhet i hur en rättegång ska gå till. Hradilova Selin et al., (2010:72) redogör också för att brottsoffer har varit mest missnöjda med polisen såväl som kontakten med andra aktörer i rättsväsendet. Denna missnöjdhet kom främst från offer för våldsbrott. Som vår studie också visade var det polisens bemötande som intervjudeltagarna upplevde som negativt. Samtidigt menar Lindgren, et al., (2001:159ff) att denna missnöjdhet ofta bottnar i just förväntningar från brottsoffrens sida på polisen, att förväntningar ligger i hur ärendet utvecklas. Information under denna inte sällan traumatiska tid utgör en mycket viktig del för brottsoffren då det kan bidra med en trygghet och minska stressen. Informationen i dessa fall är verkligen A och O då man som brottsoffer kanske inte har den kunskap om var man kan vända sig för att få hjälp och stöd. Detta eventuella faktum var ett påtagligt problem som flera av respondenterna påpekade.

Vid insamlandet av data framkom att en av intervjudeltagarna utsatts för ett sexualbrott. Ett brott som skiljer sig i karaktär gentemot de övriga respondenternas. I intervjun med denne intervjudeltagare uppenbarades att IP generellt sett var nöjd vad gäller bemötande från både polis och brottsofferjouren. Denna upplevelse avviker från övriga intervjudeltagare vilka erfarit negativa upplevelser i framför allt mötet med polisen. Utifrån denna kontrast i fråga om bemötande väcks ytterligare funderingar rörande huruvida brottets karaktär spelar in i hur man bemöts. Då respondenternas upplevelser är subjektiva och individuella går det inte att dra allt för många slutsatser utan upplevelserna i dessa, totalt fem fall, är unika. Fortsatta funderingar rör gällande polisens prioritering av olika ärenden. Prioriteringar hör rimligtvis ihop med brottets art och situationens allvar, vilket i sin tur kan påverka hur brottsutsatta upplever framför allt bemötande men även hur information om fallet fortlöpande sker. Ytterligare aspekter att ta upp för bejakning hör samman med huruvida det geografiska läget spelar roll, att bemötande

från polis skiljer sig beroende på var i landet du befinner dig. Möjligtvis att polisen i en ort i Sverige är oerhört skickliga gällande bemötande av brottsutsatta medan polisen på andra orter istället behöver arbeta mer med sin framtoning till brottsutsatta. Slutligen kan diskuteras ifall dessa eventuella skillnader egentligen rör sig om just det sistnämnda beträffande framtoning och det är en fråga om kunskapsluckor när det kommer till bemötande med brottsoffer.

Vid en brottsanmälan ska polisen informera och tillfråga anmälaren eller målsägaren om de önskar bli underrättad i beslutet för ärendet (<https://polisen.se/Utsatt-for-brott/Efter-polisanmalan/Brottsofferstod/>). På denna punkt anser vi det finns utrymme för förbättring inom polisen, två av respondenterna uppger nämligen att de inte tilldelats denna information eller tillfrågats om detta.

För att återknyta till slutsatserna i analysen kan vi konstatera att information om stöd, hjälp och om hur en rättsprocess går till bör förtydligas. Bemötandet i största allmänhet för personer utsatta för brott bör beaktas, samt aktörer som kommer i kontakt med brottsutsatta anser vi bör visa empati, förståelse och lyssna till vad den brottsutsatte har att säga. Vi vill även understryka att man bör ta dessa människor på större allvar. En ökad medvetenhet hos myndighetspersoner gällande att alla brottsoffer inte nödvändigtvis uppträder som ”ett offer” i den bemärkelsen att de ”ska” ha egenskaper som försvarslös, vara av ett visst kön, svag eller sårbar med flera, utan mer en inställning att ett ”offer” kan vara vem som helst. Med utökad medvetenhet och bättre kunskap om hur brottsoffer uppträder tror vi det långsiktigt kan bidra till att polisen och andra aktörer tar brottsoffer på större allvar. Detta kan möjligtvis bringa ordning i den obalans mellan brottsoffers förväntningar på polisen och hur det sedan yttrar sig i verkligheten.

Redan höga förväntningar på polisen kan ha betydelse för hur brottsutsatta upplever bemötandet och informationen de mottar (Lindgren, et al., 2001:150). Vi anser därför att det eventuellt skulle underlätta om polisen och däribland brottsofferjouren redan från början talar om vad och hur mycket man kan förvänta sig av till exempel utvecklingen i ärendet. Den ovisshet, som exempelvis en känsla av informationsbrist som många kan uppleva, däribland våra intervjudeltagare, kan komma att minska om de i ett tidigt skede blir informerade om vad de kan förvänta sig och var de kan vända sig för stöd och hjälp.

Vi vill tydliggöra att dessa förslag på förbättringar är baserat utifrån våra tolkningar av intervjudeltagarna samt att vi är medvetna om att deras upplevelser är unika för dem och talar därför inte för alla brottsutsatta.

7. Referenser

- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (uppl.2). Stockholm: Liber.
- Christie, N. (2001). "Det idealiska offret". (s.46-60). I Åkerström, M. & Sahlin, I. (red.). *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur.
- Davies, P. (2011). *Gender, Crime and Victimisation*. London: Sage Publications Ltd.
- Graneheim, U.H., & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: Concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today* 24, 105-112.
- Heber, A. (2014). Good versus bad? Victims, offenders and victim-offenders in Swedish crime policy. *European Journal of Criminology*, 11(4), 410-428. doi: 10.1177/1477370813503920.
- Hradilova Selin, K., Blixt, M., & Westlund, O. (2010). *Brottsoffers kontakter med rättsväsendet* (Brottsförebyggande rådet rapport nr 2010:1) Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Från: https://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f180001133/1371914720318/2010_1_brottsoffers_kontakter.pdf
- Hydén, H. (2002). *Normvetenskap*. Lunds universitet, Sociologiska institutionen. Från: <http://lup.lub.lu.se/record/630794/file/1166781.pdf>
- Johansson, A. (2005). *Narrativ teori och metod: Med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur.
- Jägervi, L. (2014). Who wants to be an ideal victim? A narrative analysis of crime victims' self-presentation. *Journal Of Scandinavian Studies In Criminology And Crime Prevention*, 15(1), 73-88. doi:10.1080/14043858.2014.893479.

Kahneman, D., & Miller, D.T. (1986). Norm Theory: Comparing reality to its alternatives. *Psychological Review*, 93(2), 136-153. doi:10.1037/0033-295X.93.2.136.

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lindgren, M. (2004). *Brottsoffer i rättsprocessen. Om ideala brottsoffer och goda myndigheter*. Stockholm: Jure Förlag AB.

Lindgren, M., Pettersson, K-Å., & Hägglund, B. (2001). *Brottsoffer: Från teori till praktik*. Stockholm: Jure CLN AB.

Offer. (u.å.). I *Nationalencyklopedin*. Hämtad 13 mars, 2016. Från: <http://www.ne.se/>

Rogers, P., Davies, M., Anderson, I., & Potton, A. (2011). Can Norm Theory Explain the Effects of Victim Age and Level of Physical Maturity on Perceptions of Child Sexual Abuse?. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(10), 1911-1933 23p. doi:10.1177/0886260510372936.

Shapland, J., & Hall, M. (2007). What do we know about the effects of crime on victims?. *International Review of Victimology*, 14(2), 175-217.

SOU 1998:40. *Brottsoffer Vad har gjorts? Vad bör göras?*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer. Från: <http://www.regeringen.se/contentassets/7263c2df5905489c8c34cd30b750d059/brottsoffer-vad-har-gjorts-vad-bor-goras>

Stolk, S. (2015). The Victim, the International Criminal Court and the Search for Truth. *Journal of International Criminal Justice*, 13(5), 973-994. doi:10.1093/jicj/mqv067.

Svensson, P., & Ahrne, G. (2011). "Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt". (s.19-33). I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.

Thomsson, H. (2010). *Reflexiva intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Tiby, E. (2010). Hatbrott: Monster, mönster och möjligheter. (s.175-195). I Deland, M., Hertzberg, F. & Hvitfeldt, T. (red.). *Det vita fältet. Samtida forskning om högerextremism*. Opuscula Historica Upsaliensis, 41. Uppsala: Historiska institutionen, Uppsala universitet.
Från: <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:624867/FULLTEXT02.pdf>

Vetenskapsrådet. (2004). *Forskningsetiska principer - inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet. Hämtad 17 januari, 2016. Från: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Åkerström, M., & Sahlin, I. (2001). "Inledning". (s.7-24). I Åkerström, M., & Sahlin, I. (red.). *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur.

Åklagarmyndigheten (2012). *Bemötande av brottsoffer: Handbok*. Utvecklingscentrum Göteborg. Från: <https://www.aklagare.se/globalassets/dokument/handbocker/handbok---bemotande-av-brottsoffer.pdf>

Öberg, P. (2011). "Livshistorieintervjuer". (s.58-70). I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.

8. Bilagor

8.1 Bilaga 1. Informationsbrev

Informationsbrev angående deltagande i en studie om brottsoffer

Allmän information

Detta informationsbrev riktar sig till dig som vill delta i en studie och intervjuas om dina upplevelser av brott du utsatts för, din syn på begreppet av offer samt din upplevelse av kontakten med myndigheter. Detta brev innehåller relevant information om studiens syfte och tillvägagångssätt. Vi som genomför studien såväl som intervjuerna studerar tredje året och således den sista terminen på programmet Utredningskriminologi vid Högskolan i Gävle. Denna studie är en del i vårt examensarbete.

Detta är en kvalitativ studie där fokus ligger på intervjuer med individer vilka utsatts för brott och berör således hur de upplevt brottet samt kontakten med myndigheter eller olika typer av brottsofferstöd. Det vill säga vilken hjälp och stöd man upplever att man fått efter det att brottet begicks. Denna studie avser således att fördjupa fokus mellan brottsoffer och deras erfarenheter med polis och brottsofferjouren och därmed ta vara på brottsoffrens egna upplevelser samt berättelser.

Vi vill tydligt poängtera att deltagande i studien är frivilligt såväl som helt anonymt och du som intervjudeltagare kan när som helst avbryta din medverkan under intervjuens gång utan närmare motivering.

Genom att delta i studien bidrar du med viktig kunskap kring hur förhållandet i dagsläget ser ut vad gäller brottsutsattas kontakt med myndigheter och olika typer av brottsofferstöd och eventuellt hjälp och stöd från dessa.

Utöver detta vill vi, Cajsa-Stina Olofsson och Sanne Karlsson, ge ett tack till dig för eventuellt samarbete i arbetet med vårt examensarbete.

Studien kommer att presenteras i form av en examensuppsats vid Högskolan i Gävle.

Du tillfrågas härmed om deltagande i denna studie.

Studiens syfte

Syftet med studien är att studera personer utsatta för våldsbrott och deras syn på offerrollen, det vill säga intervjudeltagarnas uppfattning av brottsofferbegreppet och hur intervjudeltagarna själva identifierar sig i förhållande till detta. Studien syftar även till att undersöka intervjudeltagarnas upplevelser av kontakt med, och eventuell hjälp från polisen och brottsofferjouren.

Följande frågeställningar har formulerats:

1. Hur resonerar intervjudeltagarna kring offerrollen?
2. Hur ser intervjudeltagarna på sig själva i förhållande till brottsofferbegreppet?
3. Vilka förväntningar hade intervjudeltagarna på bemötandet från polisen och brottsofferjouren?
4. Hur upplever intervjudeltagarna kontakten och bemötandet med polisen och brottsofferjouren?

Intervjun

Upplägget för intervjun kommer ske på en plats som du som intervjudeltagare och vi kommer överens om. Intervjun kommer ta ca en timme. Intervjun sker utifrån en semistrukturerad intervjuguide, med detta förstås ett på förhand utvalda frågor med öppna svar, det finns inget rätt eller fel utan vi är intresserade av att höra det du vill berätta. I de fall där samtycke ges kommer intervjun spelas in. Du som intervjudeltagare garanteras anonymitet och materialet hanteras konfidentiellt. Insamlat material kommer enbart användas för detta examensarbete och alla eventuella personuppgifter kommer koda om och aidentifiering sker så att spårning ej är möjligt. Efter godkänt examensarbete kommer inspelningarna även raderas. Om du som intervjudeltagare vill läsa igenom materialet och få eventuell återkoppling kring hur dina svar tolkats är detta fullt genomförbart.

Vi är intresserade av att genomföra intervjuer mellan 5 till 8 respondenter. Intervjuerna genomförs enskilt.

Forskningsetiska principer

Nedan i *bilaga 1.2* följer de etiska krav och regler som vi bakom studien förhåller oss till, detta enligt Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2004). Genom att besvara och bevilja ett deltagande kommer du få ytterligare information kring hur intervjun kommer gå till samt acceptera ett informerat samtycke där du godkänner att delta i intervjun och hur din medverkan kommer användas i studien. Medverkandet får avbrytas när som helst även om du har accepterat informerat samtycke.

Kontakt

Besvara detta brev om du vill delta i en intervju så återkommer vi med ytterligare information om informerat samtycke. Om du har funderingar eller frågor är du mer än välkommen att mejla oss, vi nås bäst via mejl, se nedan.

Vi som är ansvariga för studien är:

Cajsa-Stina Olofsson ofk13con@student.hig.se

Sanne Karlsson ofk13skl@student.hig.se

Cajsa-Stina Olofsson

Sanne Karlsson

Stockholm den 2016-04-11

Bilaga 1.2

Vetenskapsrådets etiska regler och principer från 2004

”Det grundläggande individskyddskravet kan konkretiseras i fyra allmänna huvudkrav på forskningen. Dessa krav skall i det följande kallas informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Vart och ett av dessa krav kan sedan specificeras ytterligare i ett antal regler, av vilka några skall redovisas i det följande.” (Vetenskapsrådet, 2004:6).

Informationskravet:

Regel 1

”Forskaren skall informera uppgiftslämnare och undersökningsdeltagare om deras uppgift i projektet och vilka villkor som gäller för deras deltagande. De skall därvid upplysas om att deltagandet är frivilligt och om att de har rätt att avbryta sin medverkan. Informationen skall omfatta alla de inslag i den aktuella undersökningen som rimligen kan tänkas påverka deras villighet att delta.” (Vetenskapsrådet, 2004:7).

Samtyckeskravet:

Regel 2

”Forskaren skall inhämta uppgiftslämnarens och undersökningsdeltagares samtycke. I vissa fall bör samtycke dessutom inhämtas från förälder/vårdnadshavare (t.ex. om de undersökta är under 15 år och undersökningen är av etiskt känslig karaktär).” (Vetenskapsrådet, 2004:9).

Regel 3

”De som medverkar i en undersökning skall ha rätt att självständigt bestämma om, hur länge och på vilka villkor de skall delta. De skall kunna avbryta sin medverkan utan att detta medför negativa följder för dem.” (Vetenskapsrådet, 2004:10)

Regel 4

”I sitt beslut att delta eller avbryta sin medverkan får inte undersökningsdeltagarna utsättas för otillbörlig påtryckning eller påverkan. Beroendeförhållanden bör heller inte föreligga mellan forskaren och tilltänkta undersökningsdeltagare eller uppgiftslämnare.” (Vetenskapsrådet, 2004:10)

Konfidentialitetskravet:

Regel 5

”All personal i forskningsprojekt som omfattar användning av etiskt känsliga uppgifter om enskilda, identifierbara personer bör underteckna en förbindelse om tystnadsplikt beträffande sådana uppgifter.” (Vetenskapsrådet, 2004:12).

Regel 6

”Alla uppgifter om identifierbara personer skall antecknas, lagras och avrapporteras på ett sådant sätt att enskilda människor ej kan identifieras av utomstående. I synnerhet gäller detta uppgifter som kan uppfattas vara etiskt känsliga. Detta innebär att det skall vara praktiskt omöjligt för utomstående att komma åt uppgifterna.” (Vetenskapsrådet, 2004:12)

Nyttjandekravet:

Regel 7

”Uppgifter om enskilda, insamlade för forskningsändamål, får inte användas eller utlånas för kommersiellt bruk eller andra icke-vetenskapliga syften.”
(Vetenskapsrådet, 2004:14)

Regel 8

”Personuppgifter insamlade för forskningsändamål får inte användas för beslut eller åtgärder som direkt påverkar den enskilde (vård, tvångsintagning, etc.) utom efter särskilt medgivande av den berörda.” (Vetenskapsrådet, 2004:14).

8.2 Bilaga 2. Intervjuguide

Intervjuguide

Vi vill börja med att säga och betonar att du när som helst kan avbryta och du väljer själv vad du vill svara på. Är det okej med dig att intervjun spelas in? Detta är helt valfritt. Ta den tid du behöver och säg till om du vill ta en paus.

Bakgrund

1. Kan du börja berätta lite om dig själv, vem du är och vad du har för sysselsättning?

Brottet och kontakt med polisen

2. Kan du beskriva med egna ord kring den händelse (brottet) du blev utsatt för och din känslomässiga upplevelse av det?
3. Vad gjorde du efter du blev utsatt för brottet?
4. Anmälde du brottet själv? (Om ja, hur anmälde du brottet? Telefon, skriftligt, besök, på brottsplatsen)
5. Hur upplevde du situationen vid brottet?
6. Vilka kom du i kontakt med efter brottet? (anmälningsupptagare, utredare, tekniker, åklagare, jourer etc.)
7. Fick du någon skriftlig eller muntlig information från polisen (enligt informations- och underrättelseskyldigheten)
8. Var det någon slags information du saknade från polisen? Kan du utveckla
9. Upplevde du att du fick eller erbjöds det stöd och den hjälp du eventuellt behövde, på vilket sätt?
10. Saknade du något stöd? Utveckla
11. Har du haft kontakt med polisen efter din anmälan gällande det inträffade?
12. Hur upplevde du tiden efter brottet?

Bemötande och förväntningar

13. Hur var mottagandet och kontakten med myndigheterna, polisen, brottsofferjouren etc.? (Är du nöjd eller missnöjd – utveckla)
14. Är du nöjd med polisens bemötande?
15. Upplever du att de du kom i kontakt med visade på förståelse för dina reaktioner av brottet?

16. Vilka förväntningar hade du på bemötandet med myndigheterna etc.?
17. Är du nöjd över handläggning/resultatet av din anmälan? Utveckla

Åklagare/målsägandebiträde/stödperson/domstol

Vid eventuell kontakt med åklagare/målsägandebiträde/stödperson/domstol, ställ liknande frågor som ovan.

Allmänt om offer

18. Vad tänker du på när du hör ordet offer? Varför tror du att du tänker så?
19. Vad tänker du kring offerrollen, att definieras som ett offer?
20. Hur identifierar du dig i förhållande till brottsofferbegreppet? (Det vi menar är om personen ser sig själv som ett offer och hur detta kan påverka ens bild av sig själv).
21. På vilket sätt tror du att bemötandet påverkades av föreställningar som kan finnas kring offerrollen?
22. Tror du att dina upplevelser kring kontakten med myndigheter påverkades av hur myndigheter kan se på brottsofferbegreppet? (Utveckla)
23. Kände du gärningspersonen och i så fall tror du att det påverkade din upplevelse av brottet och det stöd du fick/inte fick?
24. Har din upplevelse ändrat din syn på brottsoffer och begreppet brottsoffer i allmänhet, på vilket sätt?
25. Hur har du det idag, behöver du fortfarande stöd? Erbjöds du vidare hjälp/information?

Övrigt

26. Är det något du skulle vilja tillägga eller funderar över?
27. Skulle du vilja få en återkoppling av resultatet, en kopia på uppsatsen?

8.3 Bilaga 3. Sökning i databas och söktjänster

I det inledande skedet har vi tittat på tidigare studier utifrån en svensk kontext. Detta då det framför allt skiljer sig länder emellan i fråga om hantering av brottsoffer och vilka förutsättningar som finns för att tillmötesgå individer vilka blivit utsatta för brott. En första sökning skedde via Google för att se vad som fanns att tillgå rent allmänt, sökord här var bland annat ”brottsoffer”, ”upplevelse” och ”myndigheter”. Denna sökning resulterade bland annat i en rapport från Brottsförebyggande rådet (Brå) under namn ”Brottsoffers kontakter med rättsväsendet” Rapport 2010:1. I denna rapport förekom information kring redan tidigare studier varvid en avhandling av Magnus Lindgren från 2004 vid namn ”Brottsoffer i rättsprocessen” omnämns som en av de största kartläggningarna som gjorts i Sverige. Fortsatta sökningar i bland annat i ”Google Scholar” utifrån sökord ”brottsoffer”, ”myndighet” och ”rättsväsende” samt i sökportalen ”Discovery”¹⁴ under sökordet ”rättsprocessen” genererade i hänvisningar till Lindgrens avhandling. Denna fanns dock inte tillgänglig i fulltext elektroniskt utan lånades på Stockholm Stadsbibliotek i utgivet format.

Vetenskapliga artiklar söktes via sökportalen ”Discovery” som finns att tillgå genom Högskolan i Gävle. De sökord som användes var till en början ”Crime Victim” och fick då över 2000 träffar. Många träffar sållades bort genom att fylla i ”peer reviewed” och ett årsspann på 1995-2015. Träffarna reducerades från 2000 till 549 genom detta. Här valdes den fjärde träffen ut, en artikel av Lotta Jägervi med titeln ”Who wants to be an ideal victim?” från 2014. Därefter sökte vi på internationell forskning om brottsoffer i ”Discovery” med sökorden ”international research about crime victims” och fick fram 800 träffar, ”peer reviewed” och årsspannet 1970 fram till idag fylldes i och träffarna halverades. Utifrån denna sökning valdes två artiklar ut, Shapland & Hall från 2007 och en artikel av Stolk från 2015. För att finna en applicerbar teori utöver Christies teori sökte vi även i sökportalen efter ytterligare en teori. Genom flera sökord som inkluderade bland annat sökorden ”theories of crime victims” fick vi tillslut fram normteorin. Vi valde ut två artiklar som skrev om normteorin, bland annat de som sägs skapat teorin, Kahneman & Miller från 1986 men också Rodgers et al., från 2011. Sökordet ”norm theory” gav ett utslag på 956 träffar, därefter reducerades detta till 549 träffar efter vi fyllt i ”peer reviewed” och ”full text”.

¹⁴ Dock inte peer reviewed

Vi sökte även på Anita Heber och Eva Tiby, vilka är anställda vid Stockholms universitet, den kriminologiska institutionen (<http://www.criminology.su.se/om-oss/personliga-hemsidor>) och verksamma inom brottsofferforskning. Sökordet "heber anita" söktes i sökportalen "Discovery" och sökresultatet blev sju med avgränsningarna "peer reviewed", "author" och "full text" och vi valde den första artikeln som kom upp, "Good versus bad" från 2014 då den var mest relevant av alla sökresultat. Sökordet "tiby eva" söktes på sökmotorn Google då vi inte fick fram det vi önskade i sökportalen "Discovery" men fick via Google fram en artikel med "full text" "Hatbrott: Monster, mönster och möjligheter" från 2010.

8.4 Bilaga 4. Symbolförklaring ¹⁵

/ = avbrutet tal, oavslutad mening

// = återupptagen mening

[...] = bortklippt tal

(.) = liten paus inom eller mellan ord

* = **tydlig kort paus**

** = lång paus

:: = förlängning av ljud eller ord

Understruket ord = betoning av ett visst ord

(skratt) = intervjudeltagarens tonläge, gester

((*text*)) = utskrivarens förklaring

(lågt tal) = personen talar i en låg ton

(?) = omöjligt att höra vad personen säger

Citationstecken = personen ger ett exempel på hur någon eller personen själv har sagt

... = text ur citatet har uteslutits

¹⁵ Utskriftssymbolerna är till stor del konstruerade och anpassade efter (ten Have 1999, refererad i Kvale & Brinkmann, 2009:198)